



Vrije Universiteit Brussel

Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten.



Eindverhandeling tot licentiaat in de
Psychologie
Student: Kathleen Leemans
Promotor: Prof. Dr. C. Andries
Organisatie: Beweging tegen Geweld-Vzw ZIJN
Academiejaar 2007-2008

WETENSCHAPSwinkel
Brussel



Richting: Klinische Psychologie

Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten.

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Licentiaat in de Psychologie door

Leemans Kathleen

Academiejaar 2007-2008

Promotor: Prof. Dr. Andries C.

Co-promotor: Heurckmans N.

Aantal woorden: 14063



Dankwoord

Graag wil ik mijn dankwoord uitspreken aan de Wetenschapswinkel, in het bijzonder aan Stefanie Goovaerts en Ils Debal, voor de hulp en het in orde brengen van de sponsoring voor de vragenlijsten gebruikt in dit onderzoek.

Mijn dank gaat tevens uit naar de v.z.w. Zijn, Beweging tegen Geweld, in het bijzonder naar Koen Dedoncker, voor de kansen die ze mij gaven dit onderwerp aan te wenden in mijn eindverhandeling en voor de sponsoring van de vragenlijsten.

Graag bedank ik de beide scholen waar ik de vragenlijsten mocht achterlaten ter afname van de leerlingen van de eerste graad. Zowel Nicole Verfaillie van Regina Pacis in Hove als Meneer Jacobs van Sint Gabriël in Boechout aarzelden niet mij te helpen bij mijn onderzoek voor mijn eindverhandeling, waarvoor bedankt.

Verder bedank ik graag mijn promotor, Prof. Dr. Andries en mijn co-promotor Nathalie Heurckmans voor de hulp die ze mij boden bij het uitzoeken van geschikte onderzoeksvragen binnen het kader van cyberpesten. Ook bedank ik hen voor het ter beschikking stellen van literatuur en voor het nalezen van een aantal passages uit de eindverhandeling.

Tevens wil ik een speciale dank uitschrijven aan Timi Goberecht, met wie ik de vragenlijsten heb opgesteld en de data verzameld heb in een aantal Vlaamse scholen. We hebben een leuke en boeiende samenwerking achter de rug en ik kon steeds bij haar terecht met vragen en onduidelijkheden.

Als laatste richt ik mijn dankwoord aan mijn familie en vrienden die me dit laatste jaar als studente klinische psychologie onvoorwaardelijk gesteund hebben. Ik bedank graag mijn partner Kris Giglot, mijn ouders, mijn schoonouders, mijn grootouders, Eva Lantsoght, Niels Van de Winkel, Lien Van Oost, Kris Baetens, Tina Pira en Koen Homblé omdat ik steeds bij hen terecht kon voor de nodige steun en ontspanning.

Kathleen Leemans

Inhoud

Dankwoord.....	2
Inhoud	3
1. Samenvatting	6
2. Inleiding.....	7
2.1. De nieuwe media.....	7
2.1.1. Jongeren, gsm- en internetgebruik	7
2.1.1.1. Gsm-gebruik.....	7
2.1.1.2. Internetgebruik	8
2.1.2. De nieuwe media en anonimiteit	8
2.1.3. Van klassiek pesten naar cyberpesten.....	8
2.1.4. Besluit	9
2.2. Kenmerken van cyberpesten.....	9
2.2.1. Definitie van cyberpesten.....	9
2.2.2. Vormen van cyberpesten	9
2.2.3. Cyberpesten met verschillende middelen	10
2.2.4. Besluit	11
2.3. Prevalentie en frequentie	11
2.3.1. Onderzoek in de USA.....	11
2.3.2. Onderzoek in Europa	11
2.3.2.1. Nederland	11
2.3.2.2. België	12
2.3.3. Impliciete vs. expliciete vraagstelling.....	13
2.3.4. Besluit	13
2.4. De betrokkenen bij cyberpesten.....	14
2.4.1. De 'online' slachtoffers.....	14
2.4.2. De 'online' daders	14
2.4.3. Waarom daders pesten	15
2.4.4. De 'online' getuigen	15
2.4.5. Verband tussen de profielen van slachtoffers en daders.....	16
2.4.6. Besluit	16

2.5.	Copingstrategieën.....	17
2.5.1.	Coping bij adolescenten	17
2.5.2.	Cyberpesten en coping	18
2.5.3.	Besluit	19
2.6.	Algemeen besluit.....	20
3.	Probleemstelling	21
4.	Methode	22
4.1.	Deelnemers	22
4.2.	Materiaal.....	22
4.3.	Vooronderzoek	24
4.4.	Onderzoek in de Vlaamse scholen	25
4.5.	Dataverwerking met 'Statistical Package for Social Sciences' (SPSS)	25
4.5.1.	De beschrijving van de steekproef en de betrokkenen aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar.....	26
4.5.2.	Prevalentie van cyberpesten	26
4.5.3.	Indeling in slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders	26
4.5.4.	Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen, slachtoffer-daders) hoofdzakelijk?	26
4.5.5.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen van cyberpesten?	27
4.5.6.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen van cyberpesten(slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) onderling?	27
5.	Resultaten	28
5.1.	Beschrijving van de steekproef aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar.....	28
5.2.	Prevalentie van cyberpesten.....	28
5.3.	Beschrijving van de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar	28
5.4.	Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten hoofdzakelijk?	29
5.4.1.	Slachtoffers	29
5.4.2.	Daders	30
5.4.3.	Getuigen	30
5.4.4.	Slachtoffer-daders	31

5.5.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?	31
5.6.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders)?	32
5.6.1.	Vershil tussen slachtoffers en daders	32
5.6.2.	Vershil tussen slachtoffers en getuigen	32
5.6.3.	Vershil tussen slachtoffers en slachtoffer-daders	33
5.6.4.	Vershil tussen daders en getuigen.....	33
5.6.5.	Vershil tussen daders en slachtoffer-daders	33
5.6.6.	Vershil tussen getuigen en slachtoffer-daders	33
6.	Bespreking	34
6.1.	Bespreking van de resultaten per onderzoeksvraag	34
6.1.1.	Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten hoofdzakelijk?	34
6.1.2.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?	36
6.1.3.	Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?	36
6.2.	Kritische bedenkingen en implicaties voor verder onderzoek	38
6.2.1.	Representativiteit van de steekproef	38
6.2.2.	Gestandaardiseerde afname.....	38
6.2.3.	Vragenlijst	38
6.2.4.	Onderzoek naar de copingstrategieën van de betrokkenen van cyberpesten.....	39
6.3.	Besluit	39
	Literatuur.....	40
	Bijlagen	42

1. Samenvatting

De doelstelling van deze studie was de copingstijlen van de betrokkenen van cyberpesten te onderzoeken. Rond dit onderwerp is weinig wetenschappelijke literatuur aanwezig, wat het actueel en interessant maakt voor exploratief onderzoek. 1022 leerlingen van de eerste graad ASO uit 5 Vlaamse scholen kregen een vragenlijst aangeboden die bestond uit een impliciete en een expliciete bevraging naar cyberpesten. Het blijkt uit de literatuur dat de prevalentiecijfers van cyberpesten verschillen naargelang de bevraging: impliciet geven de helft meer adolescenten aan betrokken te zijn bij cyberpesten dan expliciet. De data van de impliciete bevraging werden niet aangewend in dit onderzoek maar in het onderzoek van de studente met wie de vragenlijst opgesteld werd en de data ingezameld werden. De expliciete bevraging deelde de steekproef op in slachtoffers, getuigen, daders en slachtoffer-daders. Om de copingstijlen per groep betrokkenen na te gaan, werd de Utrechtse Coping Lijst voor Adolescenten toegevoegd aan de zelfopgestelde vragenlijst. Uit de non-parametrische tests, uitgevoerd via SPSS op de data van de UCL-A, blijkt dat betrokkenen van cyberpesten meer troost en begrip zoeken bij anderen, zich meer door het probleem in beslag laten nemen en meer hun gevoelens van frustratie en boosheid uiten dan niet-betrokkenen. Slachtoffers zoeken minder afleiding dan daders, laten zich minder door het probleem in beslag nemen dan getuigen en zoeken meer troost en begrip bij anderen dan. Uit de literatuur komt naar voor dat slachtoffers vooral sociale steun zoeken bij vrienden en minder bij hun ouders. Daders en slachtoffer-daders zullen beide meer ergernis en kwaadheid laten blijken dan getuigen. Het lijkt erop dat beide groepen op dezelfde manier omgaan met hun problemen. Uit de literatuur blijkt dat daders en slachtoffer-daders dezelfde psychosociale kenmerken bezitten. De vraag blijft of de betrokkenen van cyberpesten op dezelfde manier omgaan met cyberpesten als met alle andere problemen.

2. Inleiding

Het onderzoek rond copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten beschreven in deze eindverhandeling, werd uitgevoerd in opdracht van VZW Zijn, de beweging tegen geweld. Aangezien de vereniging mikte op een ietwat grootschaliger onderzoek, werden er twee studenten ingeschakeld voor onderzoek. Een explorerend onderzoek via een zelfopgestelde vragenlijst in een aantal Vlaamse scholen naar de prevalentie van cyberpesten werd aangevuld met 2 bestaande vragenlijsten. Op die manier slaagden de twee studenten erin voldoende en gevarieerde data te verzamelen om hun aparte onderzoeksvragen te beantwoorden.

Ter inleiding op de beschrijving van het onderzoek worden een aantal onderwerpen uit de wetenschappelijke literatuur besproken. Aangezien de literatuur rond coping bij betrokkenen van cyberpesten zeer beperkt bleek te zijn, werd beslist het onderwerp uit de titel te situeren binnen het algemeen kader van de nieuwe media en cyberpesten. Allereerst wordt het gebruik van de nieuwe media zoals internet en gsm bij de jongeren besproken waarna de link wordt gelegd met cyberpesten. Vervolgens wordt cyberpesten zelf beschreven aan de hand van een aantal bestaande begrippen die eveneens aangewend werden in de zelfopgestelde vragenlijst. Daarna wordt coping bij adolescenten bekeken en betrokken op het cyberpesten.

2.1. De nieuwe media

De nieuwe media, zoals internet en gsm, hebben een vaste plaats gekregen in het leven van jongeren over de hele wereld; althans in het welvarende gedeelte. Ook in Vlaanderen is dit het geval. Volgens onderzoek van Dimarso (2004; in Bauwens, 2007), beschikt 99% van de Vlaamse gezinnen met jongeren (15+) over een pc en 93% heeft een internetaansluiting. Ouders geloven zeer sterk in de educatieve mogelijkheden van de computer en het internet. Dit lijkt dan ook de reden waarom vele gezinnen een computer met internetaansluiting in huis halen (Bauwens, 2007). Naast internet, maken vele jongeren ook gebruik van gsm. Uit een onderzoek in Vlaanderen (2006) blijkt dat meer dan vier op vijf jongeren tussen 10 en 18 jaar een eigen gsm hebben (Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans & Walrave, 2006).

2.1.1. Jongeren, gsm- en internetgebruik

2.1.1.1. Gsm-gebruik

Jongeren gebruiken hun gsm vooral voor het versturen van tekstberichten (sms'jes) en in mindere mate om te telefoneren. Nieuwere functies van de gsm, zoals beeldberichten (mms'jes) versturen en op het internet gaan, worden minder gebruikt. Bijna acht op de tien jongeren mogen (naar eigen zeggen) zoveel bellen als ze willen en bij negen op de tien jongeren staat er geen beperking op het aantal sms'jes dat ze mogen versturen. Op school wordt het gsm-gebruik in de meeste gevallen zwaar beperkt (Vandebosch et al., 2006).

2.1.1.2. Internetgebruik

In een onderzoek van Stahl en Fritz (2002) naar internetveiligheid bij 213 Amerikaanse adolescenten, vinden we enkele cijfers terug over het internetgebruik. De meeste jongeren (73%) besteden een significant deel van hun 'computer-tijd' (namelijk 10% of meer) online. Van de deelnemers gebruikt meer dan de helft het internet voor schoolwerk, iets minder dan de helft om e-mails te versturen, twee vijfde om online spelletjes te spelen (gamen) en een vierde om sites waar je kan chatten (gesprekken voeren via internet) te bezoeken.

Gross (2004) daarentegen vond in zijn onderzoek bij Amerikaanse adolescenten tussen 12 en 15 jaar, dat zij het grootste gedeelte van hun 'online' tijd besteden aan instant messaging, een soort kruising tussen e-mail en chat, met als meest populaire tool in het genre MSN messenger (Gross, 2004; Bauwens, 2007). Daarnaast bezoeken deze jongeren vaak websites (voornamelijk om muziek te downloaden) en maken ze veel gebruik van e-mail. Gemiddeld besteden ze minder tijd aan andere vormen van online communiceren, zoals chatten via sites (chatrooms) en berichten posten op persoonlijke websites.

Volgens Bauwens (2007) gebruiken Vlaamse jongeren internet bovenal als communicatiemiddel. Vooral in contact kunnen blijven met hun leeftijdsgenoten buiten school, na schooltijd of in de vakanties, vinden ze onmisbaar. Dit contact onderhouden jongeren via MSN Messenger, chatrooms en persoonlijke websites.

2.1.2. De nieuwe media en anonimiteit

Jongeren die gebruik maken van de nieuwe media zoals internet en gsm, hebben een anonimiteitgevoel (De Greve, 2007) omdat ze de nieuwe media zien als 'hun' zone, waar ouders weinig van weten en kennen (Bauwens, 2007). Het gedrag van de jongeren dat ontstaat op het internet en via gsm kan bijgevolg verschillen van hun gedrag in het reële leven (De Greve, 2007). Belangrijk is dat jongeren weten dat hun gevoel van anonimiteit op het internet en via gsm slechts vals is. Vele jongeren hebben een onterecht vertrouwen in de nieuwe media waardoor ze te maken kunnen krijgen met een heleboel negatieve gevolgen, zoals gepest worden via internet en gsm. Dit fenomeen kennen we onder de naam 'cyberpesten' (Gerarts, 2007).

2.1.3. Van klassiek pesten naar cyberpesten

Doordat jongeren nu ook pesten via internet, verschuift het klassiek pesten naar cyberpesten. Hier werkt het anonimiteitgevoel langs twee kanten. Door het grote vertrouwen van sommige jongeren in het internet, de slachtoffers (zie 1.4.1 De 'online' slachtoffers), kan dit vertrouwen misbruikt worden door andere jongeren, de daders (Gerarts, 2007; zie 1.4.2 De 'online' daders). Deze daders denken ongestraft te kunnen pesten, wat cyberpesten doet verschillen van klassiek pesten.

2.1.4. Besluit

De nieuwe media, zoals internet en gsm, nemen tegenwoordig een belangrijke plaats in in het leven van jongeren. Ze gebruiken deze nieuwe media vooral om te communiceren. De meest populaire communicatiemiddelen bij jongeren zijn het instant messenger programma MSN Messenger, chatrooms, profielsites en sms'jes versturen via de gsm. Door het anonieme gevoel dat jongeren krijgen bij het gebruik van deze nieuwe media, kunnen ze te maken krijgen met negatieve gevolgen, zoals gepest worden via internet of gsm. Dit fenomeen kennen we onder de naam 'cyberpesten'. Cyberpesten verschilt onder andere van klassiek pesten door het anonieme gevoel dat jongeren krijgen tijdens het gebruiken van de nieuwe media.

In het volgende hoofdstuk worden de kenmerken cyberpesten aangehaald die belangrijk zijn om een algemeen beeld te krijgen van het kader waarbinnen het onderzoek gebeurt. Eerst wordt het begrip cyberpesten gedefinieerd. Nadien worden een aantal vormen van cyberpesten besproken, waarna de middelen worden bekeken waarmee jongeren cyberpesten. Later wordt gekeken naar de prevalentie en frequentie, zowel in het buitenland als in België. Vervolgens wordt er een beeld gevormd van de betrokkenen bij cyberpesten.

2.2. Kenmerken van cyberpesten

2.2.1. Definitie van cyberpesten

Wanneer we in de bestaande literatuur rond cyberpesten op zoek gaan naar een definitie, komt er een algemeen denkkader naar boven dat we kunnen samenvatten met de definitie van Qing Li (2005; 2007): "Cyberpesten is traditioneel pesten via elektronische communicatie." Deze definitie gaat meteen in op de vergelijking van cyberpesten met klassiek pesten. Een van de belangrijkste verschillen tussen beide die Li aanhaalt, is het gebruik van elektronische communicatie (internet of gsm). Voor een uitgebreidere definitie van cyberpesten, kijken we naar de omschrijving van Bill Belsey (2004): "Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals e-mail, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke stemmingen op een website, ten dienste van gepland en herhaaldelijk vijandig gedrag van een individu of groep, met de bedoeling anderen schade toe te brengen". We merken dat in deze omschrijving eveneens de vergelijking tussen klassiek en cyberpesten naar voor komt, alsook dat cyberpesten intentioneel, herhaaldelijk en vijandig van aard is.

2.2.2. Vormen van cyberpesten

Vandebosch et al. (2006) trachtten een overzicht te geven van de bestaande vormen van cyberpesten, gebaseerd op een aantal bestaande classificaties van klassieke pestvormen en de literatuur rond cyberpesten. Allereerst maakten ze hierbij een onderscheid tussen direct en indirect cyberpesten, net zoals hierin bij het klassiek pesten een onderscheid wordt gemaakt. Bij direct cyberpesten zal het slachtoffer onmiddellijk betrokken zijn, bij het indirecte cyberpesten is medeweten van het slachtoffer niet noodzakelijk vereist. Onder de directe vormen kan een verschil

gevonden worden tussen fysieke en verbale manieren van cyberpesten. Anders dan bij het klassieke pesten verstaat men onder fysiek cyberpesten het beschadigen van de ICT van het slachtoffer of het plegen van virtuele diefstallen. Fysiek kan hier dus niet in de letterlijke zin van het woord genomen worden. Hierbij hanteerden Vandebosch et al. (2006) een aantal vormen voorgesteld door Spitzberg en Hoobler (2002) zoals opzettelijk virussen versturen naar het slachtoffer, het e-mailadres van het slachtoffer hacken en zijn of haar paswoord veranderen, ... Naast deze vormen zien we ook parallelle versies van verbaal en non-verbaal direct pesten, zoals seksueel suggestieve boodschappen versturen naar het slachtoffer, beledigende, bedreigende, vijandige boodschappen versturen (flaming), bedreigende of obscene foto's en illustraties versturen (Spitzberg en Hoobler, 2002), ... Zelfs sociale uitsluiting zien we terug in de cyberspace onder de vorm van uitsluiting uit online groepen. Als laatste zien we de grote mogelijkheden van de indirecte manier van cyberpesten: door het manipuleren en anonimiseren van de online identiteit kunnen daders hun slachtoffers op allerlei manieren belagen. Zo kunnen daders zich een andere identiteit aanmeten op het net en hun slachtoffer om de tuin leiden (Spitzberg en Hoobler, 2002; Jordan, 1999), anoniem private of genante informatie verspreiden, of zelfs populariteitstesten over bepaalde personen op een website plaatsen (Spitzberg en Hoobler, 2002). Een volledig overzicht van de vormen van cyberpesten volgens Vandebosch et al. (2006) kan men vinden in Bijlage 1.

2.2.3. Cyberpesten met verschillende middelen

Naast de bovenvermelde vormen bestaan er eveneens allerhande middelen waarmee gecyberpest kan worden. Vandebosch et al. (2006) bespreken twee communicatiemiddelen van de nieuwe media die de grootste rol spelen bij cyberpesten: het internet en de mobiele telefonie of gsm. De gemeenschappelijke karakteristieken van beide middelen, die volgens hen bepalend zijn voor cyberpesten, zijn: 1) het grote bereik, 2) de aanwezigheid in de thuisomgeving, 3) het gebrek aan regelgeving, 4) het gebrek aan ouderlijke controle, 5) de afwezigheid van fysieke cues bij tekstboodschappen, 6) de hyperpersonalisering en 7) het feit dat de gebruikers niet alleen passieve ontvangers, maar ook zenders zijn. Beide groepen kunnen op hun beurt onderverdeeld worden in een aantal middelen waarvan jongeren veelvuldig gebruik maken, ook om te cyberpesten. Zoals besproken in 1.1 De nieuwe media, maken jongeren het meest gebruik van MSN Messenger, chatrooms en profielsites, wat het internet betreft, alsook van sms, mms en telefoneren, wat de mobiele telefonie betreft.

Li (2005) voegt 'email' toe aan de bovenstaande lijst van middelen die jongeren gebruiken in de nieuwe media. Ze zegt dat daders deze middelen ook aanwenden om hun slachtoffers te cyberpesten. In haar onderzoek ging ze aan de hand van een vragenlijst na welke middelen het meest gebruikt worden door pesters. 23% van de slachtoffers van cyberpesten gaven aan dat ze enkel gepest werden via e-mail, 36% werd enkel in chatrooms gepest, en 40% gaf aan met behulp van verschillende middelen gepest te zijn: zowel via e-mail, chatroom als gsm. De cyberpesters antwoordden gelijkaardig in de vragenlijst. 9% van hen zegt enkel gepest te hebben via email, 36% geeft aan enkel via chatroom gepest te hebben en 55% zegt dat ze meerdere middelen hebben gebruikt om hun slachtoffers te pesten. Hieruit kunnen we besluiten dat in de meerderheid van de pesterijen via internet meerdere middelen gebruikt worden om te pesten.

2.2.4. Besluit

Cyberpesten kan gedefinieerd worden als “traditioneel pesten via elektronische communicatie.” (Li, 2005; 2007). Hierin komt de vergelijking tussen klassiek en cyberpesten aan bod. Cyberpesten bestaat net zoals klassiek pesten, onder een aantal verschillende vormen. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen direct en indirect cyberpesten, alsook tussen fysiek en verbaal cyberpesten (Vandebosch et al., 2006). Naast deze vormen gebeurt cyberpesten via verschillende middelen: MSN Messenger, chatrooms, profielsites, sms, mms en email (Li, 2005; Vandebosch et al., 2006).

Om cyberpesten verder te onderzoeken, wordt er in het volgende hoofdstuk ingegaan op de prevalentie en frequentie van cyberpesten. Zo wordt er onderzoek besproken uit de USA, Nederland en België.

2.3. Prevalentie en frequentie

2.3.1. Onderzoek in de USA

In 2004 vond in de USA de ‘National i-Safe Survey’ plaats, waaraan 1566 studenten deelnamen om na te gaan welke ervaringen ze hadden met cyberpesten. Ongeveer de helft van de studenten gaf aan dat iemand ooit kwetsende en pijnlijke dingen tegen hem had gezegd via internet. In een zesde van de gevallen gebeurde dit vrij regelmatig. Eveneens de helft van de studenten gaf toe ooit zelf kwetsende en pijnlijke dingen gezegd te hebben tegen iemand via internet. Van deze ouders zei minder dan een tiende dat ze dit gedrag vrij regelmatig stelden. Een derde van de studenten zei online bedreigd te zijn, van wie een kleine groep vrij regelmatig. Opvallend hierbij was dat helft van de slachtoffers van cyberpesten aangaf dat ze er nog nooit met hun ouders of een andere volwassene over gesproken hadden (Keith & Martin, 2005).

2.3.2. Onderzoek in Europa

2.3.2.1. Nederland

In Nederland vond in 2006, in opdracht van het Lectoraat eLearning van Hogeschool INHOLLAND, een grootschalig onderzoek plaats, waarbij aan meer dan 600 scholieren gevraagd werd een vragenlijst in te vullen over cyberpesten. Uit de resultaten blijkt dat een derde van de leerlingen wel eens getuige (zie iii. 3. De ‘online’ getuigen) was geweest van cyberpesten. Dit wil zeggen dat ze gemerkt hadden dat iemand gepest werd op het internet. Iemand uitschelden via MSN Messenger als cyberpestvorm scoorde het hoogst: dit werd door meer dan de helft van de ondervraagde getuigen aangeduid. Een vijfde van de ondervraagden gaf aan zelf slachtoffer te zijn geweest van cyberpesten. Ook hier werd uitschelden via MSN Messenger als meest gebruikte middel aangeduid door de slachtoffers. Ongeveer een tiende van de ondervraagden gaf aan zelf al eens gecyberpeest te hebben. De meerderheid van de ouders duiden uitschelden via MSN Messenger aan als meest gebruikte middel (Remers et al., 2006).

In 2005 liet een ander onderzoek uit Nederland in opdracht van Planet Internet zien dat online pesten meer voorkomt dan klassiek pesten. Uit de resultaten blijkt dat de meerderheid van de ondervraagde jongeren tussen 11 en 15 jaar al eens dader was geweest van cyberpesten. Op de vraag of de proefpersonen al eens slachtoffer waren geweest van cyberpesten, antwoordden een op acht kinderen positief (Van den Akker, 2005).

In tegenstelling tot voorgaand onderzoek, bevonden Van den Eijnde et al. (2006) dat klassiek pesten bij hun gelijkwaardige onderzoekspopulatie vaker voorkwam dan cyberpesten: 30% van de jongeren zei minimaal een keer per maand klassiek gepest te worden, terwijl 17% van de jongeren zei minimaal een keer per maand gecyberpest te worden. De onderzoekers geven zelf aan dat dit een opmerkelijk resultaat is, aangezien jongeren, door de relatieve anonimiteit van het internet en door het feit dat online pesten minder sociale gevolgen heeft voor het dagelijks leven, eerder geneigd zijn om te cyberpesten dan om klassiek te pesten. Zelf geven Van den Eijnde et al. (2006) een aantal mogelijke verklaringen. Het zou kunnen te maken hebben met het feit dat jongeren zich gemakkelijker kunnen beschermen tegen cyberpesten dan tegen klassiek pesten. De computer kunnen jongeren uitschakelen, terwijl ze iedere dag naar school moeten. Een andere mogelijke verklaring is dat klassiek pesten duidelijker is en/of harder aankomt dan cyberpesten. De resultaten uit hun onderzoek suggereren dat negatieve ervaringen online minder snel als pesten ervaren worden dan soortgelijke ervaringen in het echte leven. Alleen 'lastig gevallen worden' en 'genegeerd worden' komen volgens hun populatie online even vaak voor als in het echte leven. Alle andere negatieve ervaringen ('grofheid', 'lastig gevallen worden', 'belachelijk gemaakt worden', 'gekwetst worden' en 'gepest worden') komen volgens de Nederlandse scholieren vaker in het echt voor dan op het internet.

2.3.2.2. België

Volgens Van der Sype en Van Roosbroeck (2006) begon het onderzoek rond cyberpesten in 2001 aan zijn opmars in België. Toch gebeurde er in België en Vlaanderen nog maar weinig onderzoek rond het nieuwe fenomeen. Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement lanceerde het viWTA (Vlaams instituut voor wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek) daarom in 2005, in samenwerking met een onderzoeksploeg van de Universiteit Antwerpen, een verkennend onderzoek rond cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Op basis van een toevalsteekproef vulden 616 jongeren van het basisonderwijs en 1416 jongeren uit het secundair onderwijs een vragenlijst in.

Uit de data blijkt dat jongeren gemiddeld bijna twee uur per dag op internet zitten; in het weekend loopt dit op tot bijna drie uur. Bij meisjes is de voornaamste reden om het internet te gebruiken "om met anderen te praten". Jongens zoeken vooral ontspanning als ze het internet gebruiken. De Vlaamse jongeren schatten hun kennis van computers en internet hoog in: 70% vindt zichzelf gevorderd en 15% noemt zichzelf een expert als het op internetkennis aankomt. Het internetgebruik van de jongeren verloopt niet zonder risico's: de helft van de jongeren praat soms met mensen die hij of zij enkel kent via het internet, of plaatst soms persoonlijke informatie over

zichzelf op het internet. Daarnaast heeft een op drie jongeren ooit zijn of haar paswoord verteld aan een vriend of vriendin. De jongeren beweerden in zes van de tien gevallen dat ze thuis zoveel gebruik mogen maken van internet als ze zelf willen (Vandebosch et al., 2006).

2.3.3. Impliciete vs. expliciete vraagstelling

Wanneer er in voorgaand Belgisch onderzoek expliciet aan de Vlaamse jongeren gevraagd werd of ze in aanraking kwamen met cyberpesten via internet of gsm, antwoordden één op tien jongeren dat ze slachtoffer zijn geweest, (bijna) twee op tien dat ze dader zijn geweest en drie op tien dat ze getuige zijn geweest van cyberpesten. Als we impliciet kijken naar het aantal jongeren dat tijdens de afgelopen drie maanden in aanraking kwam met minstens één vorm van mogelijk kwetsende internet- of gsmpraktijken, dan zien we dat meer dan de helft van de jongeren slachtoffer was, de helft dader was, en drie vierde getuige was (Vandebosch et al., 2006). Hieruit kunnen we besluiten dat de Vlaamse jongeren zichzelf bij de impliciete bevraging sneller als slachtoffer, dader of getuige van cyberpesten zagen dan bij de expliciete bevraging. Gelijkaardige resultaten werden in de USA bekomen door Burgess-Proctor, Patchin & Hinduja (In press), die 3141 meisjes tussen 12 en 18 bevroegen over hun ervaringen met 'cyber harassment' en cyberpesten via een online enquête. Zowat een derde van de meisjes vinkten het vakje voor de zin 'I have been bullied online' aan, wat een expliciete vraagstelling is. Opvallend was dat wanneer de meisjes achteraf in de enquête impliciet gevraagd werden of ze negatieve individuele gedragingen op het internet ervaren hadden, zoals niet gerespecteerd of genegeerd worden door anderen, beduidend meer meisjes positief antwoordden. Een mogelijke verklaring die de onderzoekers geven is dat de meisjes uit dit onderzoek, en mogelijk ook de jongeren uit het onderzoek van het viWTA, zelf een verschil maken in de 'ernst' van het pestgedrag. Hoewel ze bij de impliciete bevraging aangaven dat ze bedreigd werden op internet, zeiden ze bij de expliciete bevraging niet dat het om cyberpesten ging (Burgess-Proctor et al., 2006).

2.3.4. Besluit

Wanneer we kijken naar de prevalentie en frequentie van cyberpesten in verschillende landen vinden we uiteenlopende resultaten terug. Zo stelden de onderzoekers van de 'National i-Safe Survey' in de USA de vraag of 'iemand hen ooit kwetsende of pijnlijke dingen had gezegd via internet' en of 'ze iemand ooit kwetsende of pijnlijke dingen hadden gezegd via internet'. Op beide vragen antwoordden de helft van de ondervraagde studenten positief (Keith & Martin, 2005). Uit de resultaten van het onderzoek in opdracht van het Lectoraat eLearning van Hogeschool INHOLLAND blijkt dat een vijfde van de ondervraagde studenten aangaf ooit slachtoffer te zijn geweest van cyberpesten en een tiende gaf aan ooit dader te zijn geweest van cyberpesten (Remers et al., 2006). Hieruit kunnen we besluiten dat de cijfers rond prevalentie en frequentie van cyberpesten tussen beide onderzoeken ver uit elkaar liggen. We merken hierbij op dat de onderzoekers in Nederland expliciet vroegen naar cyberpesten, in tegenstelling tot het onderzoek in de USA waar de onderzoekers een impliciete vraag stelden naar cyberpesten. Ook Vandebosch et al. (2006) en Burgess-Proctor et al. (In press) vonden in hun respectievelijke onderzoeken in België en de USA gelijkaardige resultaten terug i.v.m. de verschillende antwoordtendens bij de impliciete en

expliciete bevraging van cyberpesten. Meer dan de helft van de proefpersonen uit beide onderzoeken gaven impliciet aan slachtoffer of dader geweest te zijn van cyberpesten, terwijl beduidend minder proefpersonen expliciet aangaven slachtoffer of dader geweest te zijn van cyberpesten. De onderzoekers geven als mogelijke verklaring voor dit fenomeen aan dat de proefpersonen zelf een verschil maken in de 'ernst' van het pestgedrag (Vandebosch et al., 2006; Burgess-Proctor, In press). Uit dit alles kunnen we besluiten dat de term cyberpesten nog voor veel mensen onduidelijk is en dat er nood is aan een overeenstemmende invulling van het begrip cyberpesten in wetenschappelijk onderzoek. Wel komt duidelijk naar voor dat verschillende groeperingen betrokken zijn bij cyberpesten: slachtoffers, daders en getuigen. Aangezien deze betrokkenen van cyberpesten een belangrijk onderdeel vormen van de te onderzoeken populatie, worden ze in volgende paragraaf uitgebreid geprofileerd.

2.4. De betrokkenen bij cyberpesten

2.4.1. De 'online' slachtoffers

Om een beeld te vormen van het 'online' slachtoffer, kunnen we o.a. teruggrijpen naar een onderzoek van Quing Li (2005). Volgens haar data zijn de meeste slachtoffers van cyberpesten meisjes. Ook Vandebosch et al. (2006) komen tot deze conclusie. Ongeveer de helft van de 'online' slachtoffers uit het onderzoek van Li (2005) geven aan goede punten te halen op school. Ze vond geen verband tussen 'online' slachtoffer zijn en computer- en internet gebruik. Vandebosch et al. (2006) en Van den Eijnde et al. (2006) daarentegen vonden deze link wel. In hun studies zagen de onderzoekers dat 'online' slachtoffers meer afhankelijk lijken te zijn van het internet dan 'online' daders en 'online' getuigen. Ze vinden een leven zonder internet saai, schuiven hun huiswerk soms opzij om te kunnen internetten, en maken naar eigen zeggen veel vrienden via internet. Ook zouden ze meer risico's nemen op het internet: ze praten vaker met mensen die ze enkel via internet kennen. Toch zouden ze zich, net als het 'klassieke' slachtoffer, minder populair voelen en minder vrienden hebben (Vandebosch et al., 2006).

2.4.2. De 'online' daders

Wat het profiel van de 'online' pester betreft, zien we dat jongens en meisjes even vaak toegeven een andere persoon gecyberpest te hebben in het afgelopen jaar (Li, 2005; Ybarra & Mitchell, 2004b; Hinduja & Patchin, 2008). Dit in tegenstelling tot de bevindingen bij klassiek pesten: daar zouden jongens meer betrokken zijn als dader bij pesten dan meisjes (Borg, 1999; Espelage, Bosworth, & Simon, 2000; Kaltiala-Heino et al., 1999; Kumpulainen, Rasanen, & Henttonen, 1999; Kumpulainen, Rasanen, & Puura, 2001; Seals & Young, 2003; zie Hinduja & Patchin, 2008). Volgens Ybarra en Mitchell (2004b) zorgt leeftijd voor een verschil in kans om een 'online pester' te zijn. Oudere kinderen zijn vaker 'online' pesters dan jongere kinderen. Zoals bij de 'online' slachtoffers, bestaat er ook bij de 'online' daders een verband tussen cyberpesten en hun schoolse prestaties: minder dan de helft van de pesters gaf aan dat ze bovengemiddelde punten haalden (Li, 2005). Ze hebben meer kans op falen op school dan niet-pesters (Ybarra & Mitchell, 2004b). Volgens Li (2005) is er bij daders, in tegenstelling tot bij de slachtoffers uit haar onderzoek, een

verband tussen 'online' dader zijn en hun computer- en internetgebruik. Studenten die de computer meer gebruiken dan hun leeftijdsgenoten, gaven meer aan gecyberpest te hebben. Ook zeiden ze dat het internet belangrijk is voor hen en schatten ze hun kennis over internet hoger in dan niet-daders. Daders zouden vaker chatrooms bezoeken dan andere jongeren (Li, 2005).

2.4.3. Waarom daders pesten

Er bestaan een aantal theorieën waarom iemand tot pesten overgaat. Volgens Van der Sype en Van Roosbroeck (2006) hebben de pesters meestal zelf ook een probleem, dat ervoor zorgt dat ze gaan pesten om hun onzekerheid en angst te onderdrukken. Het pestende kind is volgens hen dan ook alles behalve stabiel en zelfverzekerd. De problematische thuissituatie van de pester blijkt vaak de aanleiding te zijn hiervoor. Zo stelden Ybarra en Mitchell (2004b) een verband vast tussen pestgedrag en een slechte emotionele band tussen opvoeder en jongere. Online pesters staan minder onder toezicht van hun ouders (Ybarra & Mitchell, 2004b; Vandebosch et al., 2006). Als een kind een slechte verhouding heeft met zijn ouders of wanneer de ouders te weinig interesse tonen in hun kind is de kans groot dat dit kind een pester wordt. Het is een schreeuw om aandacht (Van der Sype & Van Roosbroeck, 2006). Ybarra en Mitchell (2004b) ondervonden in hun onderzoek eveneens dat jongeren die te kampen hebben met psychosociale problemen meer kans hebben om pestkop te worden. Ook binnen de schoolgroep en leeftijdsgenoten van de daders kunnen een aantal verklarende factoren gevonden worden. Zo kan het zijn dat de pester zich verloren voelt binnen de grote groep en zich probeert te manifesteren door een klasgenoot onderuit te halen. Een andere reden kan liggen in het feit dat de pesters hun zelfwaarde afmeten aan de mate waarin ze hun klasgenoten kunnen overtreffen. Dit kan te maken hebben met een constante machtsstrijd in de groep. Een laatste reden die volgens Van der Sype en Van Roosbroeck (2006) aan de basis kan liggen van pestgedrag, is een niet-democratisch leefmilieu in de schoolomgeving. Wanneer de leerlingen te maken krijgen met een docent die een nogal autoritaire leiderschapsstijl hanteert, verstoort dit de harmonie binnen de klasgroep en levert dit spanningen op. Zo is gebleken dat leerlingen hun spanningen veelal gaan afreageren op een zondebok, omdat het onmogelijk is om te ageren tegen de machtige en autoritaire docent (Van der Sype & Van Roosbroeck, 2006).

2.4.4. De 'online' getuigen

Het profiel van de 'online' getuige is nog niet wetenschappelijk onderzocht. Toch zou het kunnen dat hun reacties duidelijk verschillen van de reacties van bijstaanders in klassieke peestsituaties. Studies hebben aangetoond dat getuigen de handelingen van de dader vaak als onrechtvaardig ervaren, maar geen hulp aanbieden aan het slachtoffer omdat ze niet weten hoe ze adequaat moeten reageren of omdat ze angst hebben voor represailles van de dader. Bij cyberpesten is de kans op negatieve gevolgen voor de bijstaander wellicht kleiner, bv. omdat ze anoniem kunnen reageren. Daardoor zou het kunnen dat 'online' slachtoffers meer steun krijgen van 'online' getuigen dan 'klassieke' slachtoffers van 'klassieke' getuigen (Vandebosch et al., 2006).

2.4.5. Verband tussen de profielen van slachtoffers en daders

In een onderzoek van Li (2005) gaf meer dan drie vierde (85%) van de 'online' daders aan dat ze gepest werden. Dit wil zeggen dat de meeste van de 'online' daders slachtoffers zijn. Verder werd er aangetoond dat bijna de helft van de slachtoffers anderen gepest hebben, en dus daders zijn. Een aantal onderzoekers ondervonden in hun studies dat 'online' daders vaak eerst slachtoffer waren van klassieke pesterijen. In het onderzoek van Li (2005) ging het om een vijfde van hen; bij Ybarra en Mitchell (2004a) gaven ongeveer de helft van de 'online' daders aan zelf ooit slachtoffer geweest te zijn van klassiek pesten. Raskauskas en Stolz (2007) daarentegen vonden geen 'online' dadergedrag bij traditionele slachtoffers. Wel ondervonden zij bij een aantal slachtoffers van cyberpesten, dat zij zelf ooit dader waren geweest van klassieke pesterijen. Uit dit alles kunnen we besluiten dat er bij bepaalde jongeren een verband bestaat tussen slachtoffer en dader zijn. Dit zorgt voor een nieuwe groep betrokkenen: de slachtoffer-daders.

Ybarra en Mitchell (2004b) voerden reeds onderzoek naar de 'online' slachtoffer-daders. Volgens deze onderzoekers hebben 'online' slachtoffer-daders over het algemeen dezelfde psychosociale kenmerken en relaties met hun ouders als 'online' daders. Ze schatten, net zoals de 'online' daders, hun kennis over internet hoog in en gebruiken internet frequent. Het enige significante verschil dat de onderzoekers vonden tussen 'online' slachtoffer-daders en 'online' daders, was dat deze eersten vaker meer dan drie uur per dag aan het internet besteden. In vergelijking met andere jongeren drinken ze het meest alcohol, roken ze het meest en vertonen ze de meeste symptomen van depressiviteit. Over de gelijkenissen tussen 'online' slachtoffer-daders en 'online' slachtoffers is niets bekend.

2.4.6. Besluit

Voor alle groepen die betrokken zijn bij cyberpesten kunnen we een apart algemeen profiel opstellen. Zo komt uit onderzoek naar voor dat de meeste 'online' slachtoffers meisjes zijn (Li, 2005; Vandebosch et al., 2006). Ook zien we dat 'online' slachtoffers goede punten halen op school (Li, 2005) en dat er een link bestaat tussen 'online' slachtoffer zijn en het computer- en internetgebruik: ze zijn meer afhankelijk van het internet (Vandebosch et al., 2006; Van den Eijnde et al., 2006).

'Online' daders zijn zowel jongens als meisjes (Li, 2005; Ybarra & Mitchell, 2004b; Hinduja & Patchin, 2008). In tegenstelling tot de 'online' slachtoffers, behalen 'online' daders minder goede punten (Li, 2005). Er kan eveneens een link teruggevonden worden tussen 'online' daderschap en computer- en internetgebruik: ze gebruiken het internet meer en schatten hun computerkennis hoger in (Li, 2005).

Het profiel van de 'online' getuigen is nog niet wetenschappelijk onderzocht, maar door de anonimiteit van de eventuele reacties van deze getuigen, is het mogelijk dat 'online' slachtoffers meer hulp zullen ontvangen van 'online' getuigen dan 'klassieke' slachtoffers van 'klassieke' getuigen (Vandebosch et al., 2006).

Naast deze 3 groepen, zien we een vierde groep betrokken opduiken: de 'online' slachtoffer-daders. Uit onderzoek blijkt dat de meeste van de 'online' daders slachtoffers zijn (Li, 2005; Ybarra & Mitchell, 2004a), alsook dat de meeste van de 'online' slachtoffers daders zijn (Li, 2005; Raskauskas & Stolz; 2007). Deze 'online' slachtoffer-daders zouden dezelfde psychosociale kenmerken en relaties met hun ouders hebben als 'online' daders (Ybarra & Mitchell, 2004b). Over gelijkenissen met 'online' slachtoffers is niets bekend.

Nu we weten hoe cyberpesten gedefinieerd kan worden, welke vormen er bestaan, welke middelen gehanteerd worden en wie de betrokkenen zijn, kunnen we gaan kijken hoe adolescenten reageren op en omgaan met cyberpesten. In het volgende hoofdstuk zal eerst een algemene bespreking gebeuren van coping bij adolescenten. Daarna zal cyberpesten erbij betrokken worden.

2.5. Copingstrategieën

2.5.1. Coping bij adolescenten

Coping bestaat uit een aantal reacties (gedachten, gevoelens, en acties) die een individu aanwendt om om te gaan met problematische situaties die hij of zij meemaakt in het dagelijkse leven. Over de jaren heen, heeft de term 'coping' verschillende betekenissen toegekend gekregen door verschillende onderzoekers en werd hij gelinkt met concepten zoals verdediging, adaptatie en overwinning (Frydenberg, 1997). De definitie van Lazarus (1991) omvat drie hoofdaspecten van coping:

- 1) Coping is contextgebonden, dan wel voornamelijk bepaald door individuele persoonlijkheidstrekken.
- 2) Coping hoeft geen 'succesvolle afgeronde' daad te zijn, maar is eerder een poging om een probleem aan te pakken of op te lossen. Deze poging kan bestaan uit zowel effectieve gedragingen als cognities.
- 3) Coping wordt gezien als een proces dat voortdurend verandert door de verschillende pogingen die reeds ondernomen zijn en de gevolgen of verwickelingen ervan.

Er zijn doorheen de jaren verschillende acties onderscheiden die mensen kunnen ondernemen in een poging om te gaan met hun problemen. Zo werkten Frydenberg en Lewis (1993) achttien strategieën uit voor adolescenten die ze hanteerden in hun Adolescent Coping Scale (ASC). Aangezien de manieren waarop mensen problemen benaderen en trachten op te lossen zowat eindeloos zijn, hebben een aantal onderzoekers een poging gedaan om grote categorieën te ontwikkelen, waarin zowat elke copingstijl kan worden opgedeeld. Zo onderscheidde Frydenberg en Lewis (1993) 3 grote stijlen voor adolescenten waarin hun achttien acties een plaats kregen: 1) het probleem oplossen, 2) anderen betrekken en 3) niet-productieve coping. In deze laatste categorie zien we dat adolescenten eerder dan jongere kinderen sociale steun zullen zoeken bij hun vrienden, dan bij hun ouders (Murphy & Moriarty, 1976).

Een groot verschil is te vinden in hoe mensen uit verschillende leeftijdsfasen omgaan met problemen. Voornamelijk het onderscheid tussen de vroege en de late adolescentie is van groot belang. Volgens Knapp, Stark, Kurkjian et al. (1991) zouden jongere kinderen meer beroep doen op probleemoplossende en actieve strategieën, terwijl adolescenten meer de neiging hebben emotionele en cognitieve strategieën te hanteren. Farrell (1993), die in zijn studie gebruik maakte van de verkorte vorm van de ASC, ondervond dat studenten van 12-13 jaar meer sociale steun zochten, meer hun 'niet-coping' gevoelens uitten, meer sociale actie ondernamen, hun problemen negeerden, meer professionele hulp zochten en over het algemeen meer anderen betrokken in hun copingmechanismen dan oudere studenten (16-17 jaar). Deze laatste groep maakten zich meer zorgen dan de jongere studenten. Het is duidelijk dat de overgang van de lagere naar de middelbare school, gekenmerkt door enthousiasme, optimisme en de bereidheid om te presteren, zijn sporen nalaat in het gebruik van copingstrategieën bij jongeren. Ze gebruiken meer werkgerelateerde stijlen dan oudere adolescenten, die al een tijdje naar de middelbare school gaan. Wanneer studenten doorgroeien in de lagere middelbare school en de pubertijd binnentreden, waar sociale druk om te presteren gecombineerd wordt met een moeilijk school curriculum, zien we de trend van coping bij jongeren omkeren (Frydenberg, 1997). Oudere studenten hanteren meer en meer strategieën die de spanning verminderen zoals drugs nemen, alcohol drinken en sigaretten roken (Aldwin, 1994; zie Frydenberg, 1997) en geven zichzelf meer de schuld (Frydenberg, 1997). Over het algemeen kunnen we stellen dat ze eerder gebruik maken van minder productieve strategieën dan de jongere middelbare schoolgangers (Aldwin, 1994; zie Frydenberg, 1997). Voornamelijk sociale terugtrekking is een zeer gevaarlijke strategie voor adolescenten (Aldwin, 1994; zie Frydenberg, 1997). Uit dit alles kunnen we besluiten dat de copingstrategieën in de adolescentie evolueren van gericht op anderen, naar meer zelfgericht, van steun zoeken bij ouders naar steun zoeken bij vrienden en van uitwendige actieve stijlen naar meer intrinsieke emotionele en cognitieve mechanismen.

2.5.2. Cyberpesten en coping

'Online' slachtoffers die in contact komen met cyberpesten, kunnen op verschillende manieren reageren op de problematische situatie en op hun 'online' dader. Als volwassenen verwachten we dat jongeren hun problemen bespreken met hun ouders of een andere volwassene. Toch zien we dat slechts weinig slachtoffers het pestgedrag meldden of vertelden aan een ouder of een andere volwassene (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Uit het onderzoek van Li (2005) kwam naar voor dat een kleine meerderheid van de ondervraagde adolescenten geloofden dat volwassenen in de schoolomgeving er alles aan doen om het cyberpesten te stoppen wanneer ze ervan op de hoogte worden gesteld. Remers et al. (2006) gingen in hun onderzoek na bij wie de 'online' slachtoffers terecht konden met hun problemen. Iets meer dan de helft van de ondervraagde jongeren gaf aan niet te weten bij wie ze op school terecht kunnen als ze te maken krijgen met cyberpesten. Daarentegen gaf meer dan drie vierde van de leerlingen aan thuis wel te weten bij wie ze terecht kunnen met hun problemen. Opvallend is dat de slachtoffers van cyberpesten hun ervaringen wel kwijt konden bij echte vrienden (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press), en zelfs bij online vrienden (Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press).

Toch lijken adolescenten ook weerbaar als het gaat om cyberpesten: pestmails worden snel verwijderd, de zender wordt terechtgewezen of geblokkeerd. Eveneens gaf ongeveer een vijfde van de adolescenten aan dat ze van e-mailadres veranderden na de bedreigingen. De reactie van de adolescenten is afhankelijk van de inhoud. Berichten met een grove of onaardige inhoud over vooral familie of uiterlijk zien ontvangers duidelijk als pesten en als kwetsend (Van den Akker, 2005). Ook uit de studie van Patchin en Hinduja (2006) blijkt dat adolescenten in de mogelijkheid zijn zichzelf te beschermen tegen hun 'online' daders: zo vroegen een aantal jongeren de dader te stoppen, of ze bleven offline. In een vervolgonderzoek van Burgess-Proctor et al. (In press) blijkt dat veel van de ondervraagde meisjes hun cyberpester 'terugpakken' door online terug te pesten.

2.5.3. Besluit

Coping bestaat uit een aantal reacties (gedachten, gevoelens, en acties) die een individu aanwendt om om te gaan met problematische situaties die hij of zij meemaakt in het dagelijkse leven (Frydenberg, 1997). Een groot verschil is te vinden in hoe mensen uit verschillende leeftijdsfasen omgaan met problemen. Voornamelijk het onderscheid tussen de vroege en de late adolescentie is van groot belang. De copingstrategieën in de adolescentie evolueren van gericht op anderen, naar meer zelfgericht, van steun zoeken bij ouders naar steun zoeken bij vrienden en van uitwendige actieve stijlen naar meer intrinsieke emotionele en cognitieve mechanismen (Knapp et al., 1991; Farrell, 1993; Aldwin, 1994; zie Frydenberg, 1997). Ook wanneer adolescenten in contact komen met cyberpesten gaan ze hun problemen niet melden aan een volwassene (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Opvallend is dat de slachtoffers van cyberpesten hun ervaringen wel kwijt konden bij echte vrienden (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press), en zelfs bij online vrienden (Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Toch lijken adolescenten ook actie te ondernemen tegen cyberpesters: ze blokkeren de daders, vragen hen te stoppen, ze veranderen hun e-mail adres of ze pesten terug (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press).

2.6. Algemeen besluit

Cyberpesten is een begrip dat in de wetenschappelijke onderzoekswereld stilaan zijn intrede begint te doen. Veel informatie is reeds bekend over de nieuwe media en hoe jongeren ermee omspringen. Rond de definitie van cyberpesten is veel geschreven, alsook rond de prevalentie en frequentie. Hierbij blijft nog onduidelijk wat de juiste invloed is van de impliciete en expliciete bevraging van cyberpesten. Wanneer we kijken naar de profilering van de betrokkenen bij cyberpesten merken we dat er al heel wat geweten is, maar dat er nog geen onderzoek gebeurde rond hoe verschillende factoren met elkaar in verband staan. Ook rond coping bij de betrokkenen van cyberpesten gebeurde al wat onderzoek. Toch blijft onduidelijk welke copingstijlen we aan welke groep betrokkenen kunnen linken om zo hun profilering te vervolledigen.

Aangezien de probleemstelling van de titel van dit werk voornamelijk doelt op onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij de betrokkenen van cyberpesten, zal onderstaand onderzoek hierop gebaseerd worden. Zo zal nagegaan worden welke copingstrategieën hoofdzakelijk gebruikt worden door welke groepen van betrokkenen van cyberpesten. Ook zal er gekeken worden naar eventuele verschillen in gehanteerde copingstrategieën tussen de niet-betrokkenen en betrokkenen van cyberpesten, alsook tussen de betrokkenen onderling. Bijkomend zal nagegaan worden hoeveel cyberpesten voor komt alsook een aantal algemene gegevens rond de steekproef en de betrokkenen zoals geslacht, leeftijd en onderwijsniveau zullen bekeken worden.

3. Probleemstelling

Na het doornemen van de literatuur rond cyberpesten en coping bij betrokkenen van cyberpesten werden volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- 1) Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen, slachtoffer-daders) hoofdzakelijk?
- 2) Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen van cyberpesten?
- 3) Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) onderling?

Bijkomend zal ook gekeken worden naar de prevalentie van cyberpesten en naar een aantal algemene gegevens rond de steekproef en de betrokkenen zoals geslacht, leeftijd, en onderwijsniveau.

In een volgend hoofdstuk wordt aandacht besteedt aan de manier waarop de data in dit onderzoek verzameld werden, alsook aan hoe men tot een antwoord kwam op de onderzoeksvragen.

4. Methode

4.1. Deelnemers

De steekproef bestaat uit 1022 leerlingen uit de eerste graad ASO. Er werd gekozen voor deze beperkte populatie zodat de vragenlijsten geen verschillende versies behoeften, aangepast aan de leeftijd en het onderwijsniveau. De voorkeur ging uit naar een gelijke verdeling tussen de meewerkende scholen onder de 3 grootste onderwijsnetten: katholiek, gemeentelijk- en gemeenschapsonderwijs. In de provincie Antwerpen en West-Vlaanderen werden in totaal 7 scholen (3 scholen van het katholieke net, 2 scholen van het gemeentelijk onderwijs en 2 gemeenschapsscholen) aangesproken en –geschreven die zich niet te ver van de woonplaats van de studenten bevonden. Na deze eerste contactname, werd een brief (zie Bijlage 2) opgesteld en verdeeld met alle details van het onderzoek, zodat de scholen konden beslissen of ze al dan niet wilden deelnemen aan het onderzoek. Aangezien er gerekend werd op de vrijwillige medewerking van de directie van de scholen, waren de scholen die positief antwoordden niet gelijk verdeeld onder de onderwijsnetten: we konden rekenen op de samenwerking met 2 katholieke scholen uit de provincie Antwerpen, met 2 gemeenschapsscholen en 1 katholieke school uit de provincie West-Vlaanderen. Hierdoor kunnen we de representativiteit van de steekproef in vraag stellen, alsook door de keuze voor een beperkte leeftijd en onderwijsniveau. Voor een overzicht van de scholen, het aantal leerlingen per school en hun onderwijsnetwerk, zie Bijlage 3.

4.2. Materiaal

De leerlingen kregen een vragenlijst aangeboden van A5 formaat in boekjesvorm die in totaal 16 blz. telden. De bladzijden waren in het midden aan elkaar geniet zodanig dat er geen informatie verloren kon gaan door het uiteenvallen van de boekjes. De vragenlijst omvat een impliciete ondervraging van de prevalentie van cyberpesten, vervolgens een expliciete ondervraging van de prevalentie van cyberpesten, en daaraan gekoppeld de afname van de UCL-A en de SDQ-Dut. De data van de impliciete bevraging van de prevalentie van cyberpesten, alsook de data van de SDQ-Dut werden niet aangewend in dit onderzoek, aangezien ze geen antwoord kunnen bieden op de onderzoeksvragen. Ze werden aan de vragenlijst toegevoegd door de tweede student. Er zal niet verder over uitgewijd worden in dit werk.

Allereerst werd op de eerste pagina de nadruk gelegd op het anonieme en vertrouwelijke karakter van het onderzoek. Er werd tevens gevraagd naar waarheid te antwoorden op de vragen en geen vragen open te laten. Op pagina twee werd er vervolgens gepeild naar de leeftijd en het schooljaar van de deelnemende jongeren alsook naar de hoogst genoten opleiding van moeder en vader.

Om de nadruk te leggen op cyberpesten, begon het expliciete deel van de vragenlijst met een definitie ervan. De universele definitie van Bill Belsey (2004) werd vertaald naar een verstaanbaar alternatief voor jongeren tussen 12 en 14 jaar: "Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals e-mail, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke polls op een website, met de bedoeling anderen emotionele

schade toe te brengen." Dit gedeelte van de vragenlijst heeft tot doel de proefpersonen in te delen in een groep daders, een groep slachtoffers, een groep getuigen en een groep slachtoffer-daders. Om deze indeling te kunnen maken, werd het expliciete gedeelte eveneens onderverdeeld in drie onderdelen. In het eerste onderdeel werd gevraagd of de jongeren dit schooljaar slachtoffer waren geweest van cyberpesten, het tweede onderdeel bevroeg of de jongeren dit schooljaar dader waren geweest van cyberpesten en in het derde onderdeel werd gepeild naar of de jongeren dit schooljaar getuigen waren geweest van cyberpesten. Bij elk van deze vragen werd een 5-punten schaal geplaatst, om tevens de frequentie van het cyberpesten na te gaan. Figuur 1 geeft een voorbeeld weer van de expliciete vraag voor slachtoffers. De expliciete vragen voor de daders en getuigen werden op dezelfde manier opgesteld. Indien de proefpersonen aangaven dat ze geen slachtoffer, dader of getuige waren geweest, mochten ze verder gaan naar een volgend deel in de vragenlijst.

Vraag 1a. Ik ben dit schooljaar gecyberpest geweest:				
Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4
Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 2.a (volgende pagina)				

Figuur 1: De expliciete vraag voor slachtoffers

Wanneer ze wel aangaven slachtoffer, dader of getuige geweest te zijn, werd er aan de slachtoffers ook gevraagd door wie ze gecyberpest waren, met welke middelen er gecyberpest werd, en ook hun ervaren ernst en impact werd nagegaan. Bij de daders werd gepeild naar wie ze gecyberpest hadden, met welk middel ze dit gedaan hadden, met welke reden, alsook naar welke ernst en impact ze ervaren hadden voor het slachtoffer. Bij het onderdeel voor de getuigen werd er eveneens gevraagd wie er gepest is geweest, wie de dader was, welk middel gehanteerd werd, hoe ze als getuigen gereageerd hadden op het cyberpesten, alsook welke ernst en impact ze ervaren hadden voor het slachtoffer. Bij het opstellen van de bijvragen rond slachtofferschap, daderschap, ernst en impact en hun antwoordmogelijkheden, baseerden we ons op de vragen en antwoordmogelijkheden uit het onderzoek van Quing Li (2005). Deze vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 4. Wat de vraag bij het onderdeel rond daderschap over de reden waarom gecyberpest werd betreft, werden een aantal redenen waarom daders zoal pesten gehaald uit een artikel Van der Sype, K. & Van Roosbroeck, M. (2006; zie 2.3.4 Waarom daders pesten). De data van de bijkomende vragen voor slachtoffers, daders en getuigen zullen niet aangewend worden in dit onderzoek, aangezien ze geen antwoord kunnen bieden op de onderzoeksvragen.

Vervolgens werd de UCL-A in originele vorm en formulering overgenomen in de vragenlijst. Er werd gekozen voor de afname van de UCL-A om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen beschreven in deze eindverhandeling, aangezien deze vragenlijst peilt naar een aantal copingstijlen bij jongeren of naar een aantal manieren waarop jongeren kunnen omgaan met problemen. De UCL-A is gebaseerd op de Utrechtse Coping Lijst van Schreurs, Van de Willige, Tellegen en Brosschot, opgesteld in 1988. Deze onderzoekers vatten coping op als een persoonlijkheidskenmerk. Ze gaan ervan uit dat mensen de voorkeur geven aan bepaalde copingstijlen of copingstrategieën over verschillende situaties heen. De UCL kende beperkingen aangezien uit onderzoek bleek dat het taalgebruik niet geschikt is voor jonge adolescenten (Bijstra, Jackson & Bosma, 1994). Om die reden ontwikkelden Bijstra et al. (1994) de UCL-A, een voor jonge adolescenten bestemde versie van de UCL. De UCL-A wijkt qua inhoud en structuur niet af van de UCL, maar een groot aantal items heeft een andere formulering gekregen. Het totale aantal items bedraagt 47, waarvan er 44 opgenomen zijn in 7 schalen: 1) Confrontatie (CON): de situatie op een rijtje zetten en doelgericht te werk gaan om het probleem op te lossen, 2) Palliatief reactiepatroon (PAL): afleiding zoeken om niet aan het probleem te hoeven denken, 3) Vermijding (VER): de zaak op zijn beloop laten of uit de weg gaan, 4) Sociale steun zoeken (SOC): het zoeken van troost en begrip bij anderen, 5) Depressief reactiepatroon (DEP): zich volledig door het probleem in beslag laten nemen, 6) Emoties uiten (EMO): het laten blijken van ergernis en kwaadheid en 7) Optimisme (OPT): geruststellende en troostende gedachten. De UCL-A is een zelfbeoordelingvragenlijst. De respondenten geven op een vierpuntsschaal (zelden of nooit; soms; vaak; erg vaak) aan in welke mate zij gebruik maken van de in de items aangegeven manieren van omgaan met een probleem (Bijstra et al., 1994).

Na het nemen van een aantal beslissingen omtrent de inhoud en het opstellen van de vragenlijst, was een eerste versie klaar om te testen in een vooronderzoek. Deze eerste versie van de vragenlijst is terug te vinden in Bijlage 5.

4.3. Vooronderzoek

Aangezien de vragenlijsten zouden verdeeld worden onder een aantal scholen, en de proefpersonen jonge adolescenten waren, moest erop toegekeken worden dat het invullen van de vragenlijst maximum een lesuur, maar liefst minder in beslag nam. Ook het taalgebruik moest op maat van de jongeren zijn. Er werd eveneens de vraag gesteld of het formaat van het boekje handig werkte alsook of het lettertype niet te klein was om alles vlot te kunnen lezen. Om bovenstaande zaken na te gaan, werd er beslist een vooronderzoek uit te voeren.

Er werden 10 jongeren van het eerste en het tweede middelbaar ASO, 5 in de provincie Antwerpen en 5 in de provincie West-Vlaanderen, uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen onder toezicht van de studenten. Op voorhand werd aan de jongeren verteld wat de bedoeling was: ze moesten de vragenlijst invullen met in het achterhoofd gehouden de vraag of hun leeftijdsgenoten alles zouden snappen en willen invullen. Er werd hen duidelijk gezegd dat de informatie voortkomende uit hun vragenlijst niet voor de resultaten van het onderzoek zou gebruikt worden, enkel om de bestaande vragenlijst aan te passen en te verbeteren. Om die reden werd een soort van interview opgesteld

met vragen voor de jongeren om de vragenlijst op een aantal gebieden te evalueren. Dit interview gebeurde mondeling in groep en is terug te vinden in Bijlage 6.

Na de afloop van het vooronderzoek, zagen we dat de jongeren er gemiddeld 21 minuten over deden om de ganse vragenlijst in te vullen, wat binnen een lesuur past. Er werden 2 tikfouten teruggevonden, namelijk in zinnetje 12 en 16 van de UCL-A. Het enige woord waar sommige jongeren moeite mee hadden om te begrijpen, was 'impact'. Daarom werd in de definitieve versie 'effect' tussen haakjes erachter gevoegd, ter verduidelijking. Verder gaven de jongeren aan dat ze het boekjesformaat handig vonden. Ook de tekst was duidelijk leesbaar aangezien 2 jongeren die normaal gezien een bril droegen en deze op het moment van het vooronderzoek niet bij hadden, alles vlot konden lezen. Ze vonden de definitie duidelijk en snapten voor de rest alle vragen en antwoordmogelijkheden. Het invullen van de UCL-A en de SDQ-Dut ervoeren de jongeren als lastiger, omdat het wat meer nadenken vereist, maar ze vonden het niet onoverkomelijk. Ze dachten wel dat hun leeftijdsgenoten de vragenlijst volledig zouden kunnen invullen.

4.4. Onderzoek in de Vlaamse scholen

Na de vaststellingen uit het vooronderzoek werden de tikfouten uit de vragenlijst gehaald en 'effect' tussen haakjes achter 'impact' gevoegd bij het expliciete deel. De vragenlijst kon verdeeld worden onder de scholen. Er werd niet gekozen voor een afname door de studenten zelf, aangezien de directie en de leerkrachten van de scholen dit niet zagen zitten. Ze konden niet op voorhand vertellen wanneer bepaalde klassen een uur studie hadden of wanneer een bepaalde leerkracht tijd kon maken tijdens haar les. Daarom werden de vragenlijsten verdeeld onder de scholen met de afspraak dat ze na 3 weken weer opgehaald zouden worden. Er werd een blad met een aantal richtlijnen toegevoegd voor de leerkrachten, zodat alle leerlingen de vragenlijsten onder dezelfde condities ontvingen. Zo mocht er op voorhand door de leerkrachten niet gezegd worden dat de vragenlijst over cyberpesten ging. De leerkrachten dienden de leerlingen eveneens te vragen alle vragen naar waarheid in te vullen en niets open te laten. Hierbij kan opgemerkt worden dat de standaardisatie van de afname van de vragenlijsten niet volledig gebeurde zoals beoogd dient te worden in een wetenschappelijk onderzoek. Zowel de definitieve versie van de vragenlijst als de richtlijnen voor de scholen zijn terug te vinden in Bijlage 7 & 8.

4.5. Dataverwerking met 'Statistical Package for Social Sciences' (SPSS)

Na het verzamelen van de ingevulde vragenlijsten bij de scholen, werden alle gegevens ingevoerd in SPSS, een statistisch pakket ontwikkeld voor dataverwerking in de sociale wetenschappen. Bij de ingave werden 5 vragenlijsten verwijderd wegens een aantal random antwoordpatronen (bij de afname van de UCL-A en de SDQ-Dut werd bij elk item hetzelfde cijfer aangeduid) en het niet invullen van een aantal bladzijden van de vragenlijst. Eveneens viel het op dat er bij een heel aantal vragenlijsten bepaalde gegevens ontbraken. Er werd beslist deze vragenlijsten in het databestand te houden, aangezien anders zeer vele kostbare gegevens verloren zouden gaan.

Vervolgens wordt per actie en later per onderzoeksvraag besproken hoe de data gemanipuleerd werden via SPSS.

4.5.1. De beschrijving van de steekproef en de betrokkenen aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar.

Om een aantal algemene gegevens van de steekproef te verzamelen werd via de opdracht 'Analyse – Descriptive Statistics – Frequencies' in SPSS een output gemaakt van de frequenties van variabelen zoals geslacht, leeftijd en schooljaar. Per groep betrokkenen werd hetzelfde gedaan.

4.5.2. Prevalentie van cyberpesten

Om een idee te krijgen van de prevalentie van cyberpesten in dit onderzoek, werd het aantal keer dat positief geantwoord werd op de 3 expliciete vragen naar cyberpesten geteld via de opdracht 'Transform - Count'. Er bestond geen andere manier aangezien de vragen ingevoerd werden via een 5-punten schaal. Deze manier van verwerken heeft echter geen invloed op de betrouwbaarheid van de prevalentiecijfers.

4.5.3. Indeling in slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders

Aangezien de onderzoeksvragen rond coping en cyberpesten een indeling vragen van de steekproef in 4 groepen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) werden op voorhand de voorwaarden vastgelegd die deze groepen zouden bepalen. Een proefpersoon was slachtoffer van cyberpesten wanneer hij op de eerste vraag van het expliciete gedeelte ("Ben je dit schooljaar slachtoffer geweest van cyberpesten?") positief antwoordde. Exclusiecriteria waren dat hij ook dader was van cyberpesten. Een proefpersoon was dader van cyberpesten wanneer hij op de tweede vraag van het expliciete gedeelte ("Ben je dit schooljaar dader geweest van cyberpesten?") positief antwoordde. Exclusiecriteria waren dat hij ook slachtoffer was van cyberpesten. Een proefpersoon was getuige van cyberpesten wanneer hij op de derde vraag van het expliciete gedeelte ("Ben je dit schooljaar getuige geweest van cyberpesten?") positief antwoordde. Exclusiecriteria waren dat hij ook dader en/of slachtoffer was van cyberpesten. Een proefpersoon was slachtofferdader van cyberpesten wanneer hij zowel op de eerste als op de tweede vraag positief antwoordde. Merk hierbij op dat de combinaties slachtoffergetuige, dadergetuige, slachtoffer-dader-getuige niet gemaakt werden. Wanneer een persoon zich voordeed als slachtoffer, dader of slachtofferdader, verviel het gegeven dat hij ook getuige kon zijn. Dit werd beslist omdat de jongeren die slachtoffer, dader of slachtofferdader waren, getuige konden zijn van hun eigen cyberpesterij.

4.5.4. Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen, slachtoffer-daders) hoofdzakelijk?

Om de data van de UCL-A correct weer te geven, werden allereerst voor elke proefpersoon de waarden per copingstrategie berekend. Dit gebeurde in SPSS via de opdracht 'Transform –

Compute'. Zo werden, per strategie, de waarden van de vragen die tot die bepaalde strategie behoorden, opgeteld. Vervolgens werden de waarden per copingstrategie onderverdeeld in klassen. Deze klassen stelden de normgroepen voor. Op die manier werden de proefpersonen per copingstrategie ingedeeld in de categorieën: zeer laag (proefpersoon gebruikt deze strategie veel minder dan zijn leeftijdsgenoten), laag (proefpersoon gebruikt deze strategie minder dan zijn leeftijdsgenoten), gemiddeld (proefpersoon gebruikt deze strategie evenveel als zijn leeftijdsgenoten), hoog (proefpersoon gebruikt deze strategie meer dan zijn leeftijdsgenoten) en zeer hoog (proefpersoon gebruikt deze strategie veel meer dan zijn leeftijdsgenoten). Het indelen in klassen gebeurde in SPSS via de opdracht 'Transform – Recode – Into Different Variables'.

Om een antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag werden om de beurt de slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders geselecteerd in het databestand via de opdracht 'Data – Select Cases'. Vervolgens werden per groep de frequenties berekend voor elke normgroep van elke strategie. Dit gebeurde via de opdracht 'Analyze – Descriptive Statistics – Frequencies' in SPSS.

4.5.5. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen van cyberpesten?

Om tot een antwoord op deze vraag te komen, werd beslist een non-parametrische test ('Analyze – Non-parametric – K Independent Samples') te gebruiken aangezien de genormeerde data van de UCL-A zich op ordinaal niveau bevinden. Om zo'n test te kunnen uitvoeren, diende er een splitsingsvariabele aangemaakt te worden die kon zeggen wie slachtoffer, dader, getuige of slachtofferdader van cyberpesten was. Aangezien de data van de expliciete vragen voor slachtoffers, daders en getuigen ingevoerd werden aan de hand van een 5-punten schaal, dienden eerst een aantal omzettingen te gebeuren. Zo werden via de opdracht 'Transform – Recode – Into Different Variables' 3 variabelen aangemaakt die antwoord gaven op volgende vragen: 1) Is deze proefpersoon slachtoffer van cyberpesten, ja of nee, 2) Is deze proefpersoon dader van cyberpesten, ja of nee, en 3) Is deze proefpersoon getuige van cyberpesten, ja of nee. Vervolgens werd de splitsingsvariabele aangemaakt waarin zowel de niet-betrokkenen als de slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders onderverdeeld werden. De data van deze splitsingsvariabele werden handmatig ingevoerd.

4.5.6. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) onderling?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden werden alle betrokkenen onderling gekoppeld in een non-parametrische test ('Analyze – Non-parametric – 2 Independent Samples'). Op deze manier werden 6 verschillende analyses gedaan, die mogelijk waren dankzij de splitsingsvariabele die voordien aangemaakt werd.

5. Resultaten

5.1. Beschrijving van de steekproef aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar

De gemiddelde leeftijd van de adolescenten in dit onderzoek was 13,48 jaar ($SD = 0,63$). Iets minder dan de helft van hen (46%) was mannelijk. Wat hun onderwijsniveau betreft was 63% van hen afkomstig uit het eerste middelbaar ASO. De overige 38% was afkomstig uit het tweede middelbaar ASO. Als er gekeken wordt naar het opleidingsniveau van de moeders van de adolescenten, zien we dat meer dan de helft (61%) van hen hoger onderwijs volgde. Een klein derde (31%) van hen stopte na het hoger middelbaar onderwijs en 7% van hen stopte na het lager middelbaar onderwijs. De overige 1% stopte na de lagere school. Wat het opleidingsniveau van de vaders van de adolescenten betreft, heeft meer dan de helft (61%) van hen hoger onderwijs gevolgd. Een klein derde (30%) van hen stopte na het hoger middelbaar onderwijs en 8% van hen stopte na het lager middelbaar onderwijs. De overige 1% stopte na de lagere school.

5.2. Prevalentie van cyberpesten

Op de vraag 'Ben je dit schooljaar slachtoffer geweest van cyberpesten?' antwoordden 10% van de adolescenten positief. Een klein percent van hen gaf aan regelmatig gecyberpest te worden. Bij de tweede vraag 'Ik ben dit schooljaar dader geweest van cyberpesten' gaven 5% van de adolescenten aan anderen te hebben gecyberpest. Een half percent van hen geeft aan dit op regelmatige basis te doen. Op de vraag 'Ben je dit schooljaar getuige geweest van cyberpesten?' antwoordden 12% van de adolescenten positief. Iets meer dan 2% van hen zegt dit regelmatig te zien gebeuren.

5.3. Beschrijving van de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten aan de hand van frequenties: geslacht, leeftijd en schooljaar

Wat de groep slachtoffers van cyberpesten uit dit onderzoek betreft, zien we dat 35% van hen mannelijk is, de overige 65% is vrouwelijk. De helft (50%) van hen zat het voorbije schooljaar in het eerste middelbaar, de overige 50% in het tweede. De gemiddelde leeftijd van deze groep betrokkenen bedraagt 13,62 jaar ($SD = 0,659$).

De groep daders van cyberpesten uit dit onderzoek, bestaat voor de helft (50%) uit jongens, de overige 50% zijn meisjes. 59% van hen zat het voorbije schooljaar in het eerste middelbaar, de overige 41% in het tweede. De gemiddelde leeftijd van deze groep betrokkenen bedraagt 13,52 jaar ($SD = 0,602$).

Wat de groep getuigen van cyberpesten uit dit onderzoek betreft, zien we dat 44% van hen jongens zijn, de overige 56% zijn meisjes. 46% van hen zat het voorbije schooljaar in het eerste

middelbaar, de overige 54% zat in het tweede middelbaar. De gemiddelde leeftijd van deze groep betrokkenen bedraagt 13,65 jaar ($SD = 0,665$).

De groep 'online' slachtoffer-daders bestaat voor 42% uit jongens, de overige 58% zijn meisjes. 56% van hen zat het voorbije schooljaar in het eerste middelbaar, de overige 44% zat in het tweede. De gemiddelde leeftijd van deze groep betrokkenen bedraagt 13,73 jaar ($SD = 0,724$).

5.4. Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten hoofdzakelijk?

5.4.1. Slachtoffers

Copingstrategie	Zeer laag (%)	Laag (%)	Gemiddeld (%)	Hoog (%)	Zeer hoog (%)
Confronteren (CON)	17	29	30	14	10
Palliatief reageren (PAL)	13	17	38	10	22
Vermijden (VER)	13	18	40	12	17
Sociale steun zoeken (SOC)	4	17	30	19	30
Depressief reageren (DEP)	12	5	26	25	32
Emoties uiten (EMO)	18	14	38	8	22
Optimistisch reageren (OPT)	18	23	30	8	21

Tabel 2: Overzicht van de gebruikte copingstrategieën van slachtoffers van cyberpesten: de verschillende percentages per copingstrategie uit de UCL-A onderverdeeld in de genormeerde categorieën zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog.

5.4.2. Daders

Copingstrategie	Zeer laag (%)	Laag (%)	Gemiddeld (%)	Hoog (%)	Zeer hoog (%)
Confronteren (CON)	32	16	31	16	5
Palliatief reageren (PAL)	29	19	33	5	14
Vermijden (VER)	30	25	35	0	10
Sociale steun zoeken (SOC)	10	33	14	19	24
Depressief reageren (DEP)	14	0	43	19	24
Emoties uiten (EMO)	5	9	43	19	24
Optimistisch reageren (OPT)	19	24	43	5	9

Tabel 3: Overzicht van de gebruikte copingstrategieën van daders van cyberpesten: de verschillende percentages per copingstrategie uit de UCL-A onderverdeeld in de genormeerde categorieën zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog.

5.4.3. Getuigen

Copingstrategie	Zeer laag (%)	Laag (%)	Gemiddeld (%)	Hoog (%)	Zeer hoog (%)
Confronteren (CON)	23	29	22	12	14
Palliatief reageren (PAL)	18	24	31	8	19
Vermijden (VER)	17	21	41	5	16
Sociale steun zoeken (SOC)	20	16	23	17	24
Depressief reageren (DEP)	16	10	28	20	25
Emoties uiten (EMO)	21	21	27	15	16
Optimistisch reageren (OPT)	17	25	35	8	15

Tabel 4: Overzicht van de gebruikte copingstrategieën van getuigen van cyberpesten: de verschillende percentages per copingstrategie uit de UCL-A onderverdeeld in de genormeerde categorieën zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog.

5.4.4. Slachtoffer-daders

Copingstrategie	Zeer laag (%)	Laag (%)	Gemiddeld (%)	Hoog (%)	Zeer hoog (%)
Confronteren (CON)	23	31	19	15	12
Palliatief reageren (PAL)	15	11	35	8	31
Vermijden (VER)	19	16	42	0	23
Sociale steun zoeken (SOC)	15	33	22	19	11
Depressief reageren (DEP)	27	8	27	11	27
Emoties uiten (EMO)	7	15	37	11	30
Optimistisch reageren (OPT)	30	11	37	0	22

Tabel 5: Overzicht van de gebruikte copingstrategieën van slachtoffer-daders van cyberpesten: de verschillende percentages per copingstrategie uit de UCL-A onderverdeeld in de genormeerde categorieën zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog.

5.5. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?

Om na te gaan of er een significant verschil bestaat in de gehanteerde copingstrategieën tussen de niet-betrokkenen en de betrokkenen van cyberpesten, werd een Kruskal-Wallistoets uitgevoerd. Om deze niet-parametrische toets te mogen uitvoeren, moet voldaan worden aan twee voorwaarden. Een eerste voorwaarde is dat het om meer dan twee niet-gekoppelde steekproeven bestaat. Aangezien er 5 steekproeven betrokken zijn (niet-betrokkenen, slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) die onafhankelijk van elkaar kunnen gevormd worden, is voldaan aan deze voorwaarde. Ook aan de tweede voorwaarde, dat de testvariabele minimaal op ordinaal niveau gemeten moet zijn, is voldaan aangezien de variabelen van de copingstrategieën van de UCL-A gemeten zijn op ordinale schaal. Het gaat immers om genormeerde categorieën (zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog) die een bepaalde volgorde innemen.

Bij de Kruskal-Wallistoets, tussen de niet-betrokkenen en de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen, slachtoffer-daders) van cyberpesten, bestaat een significant verschil op mediaan niveau tussen de niet-betrokken en betrokkenen van cyberpesten voor de copingstrategie 'Sociale steun zoeken' (SOC), $X^2(4, N=983) = 14.67, p < .05$, waarbij de slachtoffer-daders het laagst en de niet-betrokkenen het tweede laagst scoren. Voor de strategie 'Depressief reageren' (DEP) bestaat er een significant verschil op mediaan niveau tussen de betrokkenen en de niet-betrokkenen van cyberpesten, $X^2(4, N=988) = 42.09, p < .01$, waarbij de niet-betrokkenen het laagst scoren. Er

werd een significant verschil gevonden voor de strategie 'Emoties uiten' (EMO) op mediaan niveau tussen niet-betrokkenen en betrokkenen van cyberpesten, $X^2(4, N=997) = 20.94, p < .01$, waarbij de niet-betrokkenen het laagst scoren. Er werd geen significant verschil gevonden op mediaan niveau tussen de niet-betrokkenen en de betrokkenen van cyberpesten voor de strategieën 'Confronteren' (CON), $X^2(4, N=978) = 1.13, n.s.$, 'Palliatief reageren' (PAL), $X^2(4, N=992) = 8.85, n.s.$, 'Vermijden' (VER), $X^2(4, N=970) = 4.5, n.s.$ en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $X^2(4, N=990) = 1.43, n.s.$

5.6. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen van cyberpesten (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders)?

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag of er een verschil bestaat in gehanteerde copingstrategieën tussen de slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders van cyberpesten onderling, werden 6 Mann-Whitney U toetsen uitgevoerd. Om deze niet-parametrische toets te mogen uitvoeren, moet voldaan worden aan twee voorwaarden. Een eerste voorwaarde bestaat erin dat het bij de splitsingsvariabele om twee niet-gekoppelde steekproeven moet gaan. Aangezien er 4 steekproeven (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) betrokken zijn die onafhankelijk van elkaar kunnen gevormd worden, is voldaan aan deze voorwaarde. Ook aan de tweede voorwaarde, dat de testvariabele minimaal op ordinaal niveau gemeten moet zijn, is voldaan aangezien de variabelen van de copingstrategieën van de UCL-A gemeten zijn op ordinale schaal. Het gaat immers om genormeerde categorieën (zeer laag, laag, gemiddeld, hoog, zeer hoog) die een bepaalde volgorde innemen. Achtereenvolgens worden alle groepen aan elkaar gekoppeld in een Mann-Whitney U-toets en worden de resultaten besproken.

5.6.1. Verskil tussen slachtoffers en daders

Bij de Mann-Whitney U-toets tussen de slachtoffers en daders van cyberpesten, verschilde het mediane niveau significant voor de strategie 'Palliatief reageren' (PAL), $U = 587.00, p < 0.05$, waarbij de slachtoffers het hoogst scoren. Voor beide groepen verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategieën 'Confronteren' (CON), $U = 667.50, n.s.$, 'Vermijden' (VER), $U = 546.50, n.s.$, 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 655.50, n.s.$, 'Depressief reageren' (DEP), $U = 711.00, n.s.$, 'Emoties uiten' (EMO), $U = 651.50, n.s.$ en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 701.50, n.s.$

5.6.2. Verskil tussen slachtoffers en getuigen

Bij de Mann-Whitney U-toets tussen de slachtoffers en getuigen van cyberpesten, verschilde het mediane niveau significant voor de strategie 'Depressief reageren' (DEP), $U = 4352.50, p < 0.05$, waarbij de slachtoffers het hoogst scoren. Voor beide groepen verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategieën 'Confronteren' (CON), $U = 5000.00, n.s.$, 'Vermijden' (VER), $U = 4384.00, n.s.$, 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 4531.00, n.s.$, 'Palliatief reageren' (PAL), $U =$

4521.50, *n.s.*, 'Emoties uiten' (EMO), $U = 4966.00$, *n.s.* en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 5161.50$, *n.s.*

5.6.3. Verskil tussen slachtoffers en slachtoffer-daders

Bij de Mann-Withney U-toets tussen de slachtoffers en slachtoffer-daders van cyberpesten, verschilde het mediane niveau significant voor de strategie 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 681.00$, $p < 0.01$, waarbij de slachtoffers het hoogst scoren. Voor beide groepen verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategieën 'Confronteren' (CON), $U = 902.00$, *n.s.*, 'Vermijden' (VER), $U = 954.00$, *n.s.*, 'Depressief reageren' (DEP), $U = 779.50$, *n.s.*, 'Palliatief reageren' (PAL), $U = 1012.50$, *n.s.*, 'Emoties uiten' (EMO), $U = 876.50$, *n.s.* en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 973.50$, *n.s.*

5.6.4. Verskil tussen daders en getuigen

Bij de Mann-Withney U-toets tussen de daders en getuigen van cyberpesten, verschilde het mediane niveau significant voor de strategie 'Emoties uiten' (EMO), $U = 1046.00$, $p < 0.05$, waarbij de daders het hoogst scoren. Voor beide groepen verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategieën 'Confronteren' (CON), $U = 1247.50$, *n.s.*, 'Vermijden' (VER), $U = 1088.50$, *n.s.*, 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 1411.00$, *n.s.*, 'Palliatief reageren' (PAL), $U = 1228.00$, *n.s.*, 'Depressief reageren' (DEP), $U = 1318.00$, *n.s.* en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 1271.50$, *n.s.*

5.6.5. Verskil tussen daders en slachtoffer-daders

Bij de Mann-Withney U-toets tussen de daders en getuigen van cyberpesten, verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategieën 'Emoties uiten' (EMO), $U = 275.00$, *n.s.*, 'Confronteren' (CON), $U = 245.50$, *n.s.*, 'Vermijden' (VER), $U = 207.00$, *n.s.*, 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 249.00$, *n.s.*, 'Palliatief reageren' (PAL), $U = 209.00$, *n.s.*, 'Depressief reageren' (DEP), $U = 233.50$, *n.s.* en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 279.00$, *n.s.*

5.6.6. Verskil tussen getuigen en slachtoffer-daders

Bij de Mann-Withney U-toets tussen de getuigen en slachtoffer-daders van cyberpesten, verschilde het mediane niveau significant voor de strategie 'Emoties uiten' (EMO), $U = 1411.50$, $p < 0.05$, waarbij de slachtoffer-daders het hoogst scoren. Voor beide groepen verschilde het mediane niveau niet significant voor de strategie 'Confronteren' (CON), $U = 1722.50$, *n.s.*, 'Vermijden' (VER), $U = 1580.00$, *n.s.*, 'Depressief reageren' (DEP), $U = 1625.00$, *n.s.*, 'Palliatief reageren' (PAL), $U = 1518.00$, *n.s.*, 'Sociale steun zoeken' (SOC), $U = 1577.00$, *n.s.* en voor de strategie 'Optimistisch reageren' (OPT), $U = 1682.00.50$, *n.s.*

6. Bespreking

Hieronder zullen eerst de resultaten van elke onderzoeksvraag apart besproken worden, daarna worden er kritische bemerkingen gegeven op het onderzoek alsook implicaties voor verder onderzoek.

6.1. Bespreking van de resultaten per onderzoeksvraag

6.1.1. Welke copingstrategieën hanteren de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten hoofdzakelijk?

Wat de slachtoffers van cyberpesten uit dit onderzoek betreft, zien we in Tabel 2 (zie 5.4.1. Slachtoffers) dat bijna de helft ($17\% + 29\% = 46\%$) van hen minder dan hun leeftijdsgenoten de situatie op een rijtje zet en doelgericht te werk gaat om het probleem om te lossen (CON). De helft van hen ($19\% + 30\% = 49\%$) gaat meer dan hun leeftijdsgenoten troost en begrip zoeken bij anderen (SOC) wanneer ze te maken krijgen met een probleem. Het valt tevens op dat ten opzichte van hun leeftijdsgenoten meer dan de helft ($25\% + 32\% = 57\%$) van de slachtoffers zich overmatig door het probleem in beslag laat nemen (DEP).

Wanneer we kijken naar de gehanteerde copingstrategieën bij dader van cyberpesten uit dit onderzoek in Tabel 3 (zie 5.4.2. Daders), vallen eveneens een aantal dingen op. Zo zullen bijna de helft van de daders ($32\% + 16\% = 48\%$) minder dan hun leeftijdsgenoten de situatie op een rijtje zet en doelgericht te werk gaat om het probleem op te lossen (CON). Ook valt op meer dan de helft ($30\% + 25\% = 55\%$) van de daders de zaak op zijn beloop laat gaan of het probleem vermijdt (VER). Wat troost en begrip zoeken bij anderen (SOC) betreft wanneer daders in aanraking komen met een probleem, zien we dat hetzelfde aantal van hen deze strategie meer ($19\% + 24\% = 43\%$) of minder ($10\% + 33\% = 33\%$) zal toepassen dan hun leeftijdsgenoten. Tevens zal bijna de helft ($19\% + 24\% = 43\%$) van de daders hun ergernis en kwaadheid meer laten blijken (EMO) dan hun leeftijdsgenoten wanneer ze te maken krijgen met een probleem.

Wat de getuigen van cyberpesten uit dit onderzoek betreft, zien we in Tabel 4 (zie 5.4.3. Getuigen) dat meer dan de helft ($23\% + 29\% = 52\%$) van hen minder dan hun leeftijdsgenoten de zaken op een rijtje zet en doelgericht te werk gaat (CON). Tevens valt op dat meer dan een derde ($20\% + 16\% = 36\%$) van de getuigen minder dan hun leeftijdsgenoten troost en begrip zoekt bij anderen (SOC) wanneer ze te maken hebben met een probleem en dat meer dan een derde ($17\% + 24\% = 41\%$) van de getuigen net meer troost en begrip bij anderen zoekt dan hun leeftijdsgenoten.

Wanneer we ten slotte kijken naar de gehanteerde copingstrategieën bij de slachtoffer-daders van cyberpesten uit het onderzoek in Tabel 5 (zie 5.4.4. Slachtoffer-daders), zien we onder andere dat meer dan de helft ($23\% + 31\% = 54\%$) van de slachtoffer-daders minder dan hun leeftijdsgenoten de situatie op een rijtje zet en doelgericht te werk gaat om het probleem op te lossen (CON). Bijna

de helft ($15\% + 33\% = 48\%$) van de slachtoffer-daders zal minder troost en begrip zoeken bij anderen (SOC) dan hun leeftijdsgenoten wanneer ze te maken hebben met een probleem.

Uit dit alles kunnen we besluiten dat zowel slachtoffers, daders, getuigen als slachtoffer-daders minder dan hun leeftijdsgenoten de situatie op een rijtje zetten en doelgericht te werk gaan om het probleem op te lossen (CON). De vraag hierbij is of ze ook cyberpesten minder als probleem zullen aanpakken. Wanneer we de literatuur raadplegen, zien we dat adolescenten het cyberpesten als probleem wel aanpakken. Uit een onderzoek van Van den Akker (2005; zie 2.5.2. Cyberpesten en coping) blijkt dat ongeveer een vijfde van de adolescenten aangaven van e-mail adres veranderd te zijn na de bedreigingen. Ook uit een studie van Hinduja en Patchin (2006) blijkt dat adolescenten het cyberpesten als probleem aanpakken: ze vroegen de dader te stoppen of ze bleven offline. In een vervolgonderzoek van Burgess-Proctor et al. (In press) gingen de ondervraagde meisjes hun dader 'terugpakken' door online terug te pesten. Ondanks het actief aanpakken van cyberpesten door sommige slachtoffers uit deze onderzoeken, weten we niet hoeveel van deze adolescenten die te maken kregen met cyberpesten het probleem actief gingen aanpakken.

Wat tevens opviel in deze paragraaf is dat slachtoffers van cyberpesten meer troost en begrip bij anderen gaan zoeken (SOC) dan hun leeftijdsgenoten terwijl daders en getuigen evenveel meer als minder dan hun leeftijdsgenoten sociale steun gaan zoeken. Slachtoffer-daders zullen zelfs minder troost en begrip bij anderen zoeken dan hun leeftijdsgenoten. In de literatuur komt naar voor dat slechts weinig slachtoffers van cyberpesten het pestgedrag meldden of vertelden aan een ouder of een andere volwassene (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Ze konden hun ervaringen wel kwijt bij echte vrienden (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press) en zelfs bij online vrienden (Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Hieruit kunnen we besluiten dat de mogelijkheid bestaat dat slachtoffers van cyberpesten meer sociale steun zoeken dan leeftijdsgenoten die geen slachtoffer zijn. Deze steun zullen ze waarschijnlijk gaan zoeken bij hun vrienden, dan wel bij volwassenen of ouders, aangezien adolescenten eerder dan jongere kinderen sociale steun zullen zoeken bij vrienden dan bij hun ouders (Murphy & Moriarty, 1976). Wat sociale steun zoeken bij daders, getuigen en slachtoffer-daders betreft, is in de literatuur niets bekend.

In de volgende 2 paragrafen zal nagegaan worden of er bepaalde verschillen bestaan in gehanteerde copingstrategieën tussen slachtoffers, daders, getuigen, slachtoffer-daders van cyberpesten en hun leeftijdsgenoten die niet betrokken zijn bij cyberpesten. Er zal tevens gekeken worden of de gevonden verschillen significant zijn, zowel tussen de betrokkenen en de niet-betrokkenen als tussen de betrokkenen onderling.

6.1.2. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?

Uit de resultaten van de analyse van gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen en niet-betrokkenen van cyberpesten kunnen we besluiten dat er voor 3 copingstrategieën een significant verschil bestaat. Zo zullen slachtoffer-daders, wanneer ze geconfronteerd worden met een probleem, het minst troost en begrip zoeken bij anderen (SOC) in vergelijking met niet-betrokkenen, slachtoffers, daders en getuigen van cyberpesten. Niet-betrokkenen en daders zullen meer troost en begrip zoeken bij anderen dan slachtoffer-daders maar minder dan slachtoffers en getuigen van cyberpesten. Slachtoffers zullen het meest troost en begrip zoeken bij anderen in vergelijking met de andere groepen.

Voor de strategie 'Depressief reageren' (DEP) zien we eveneens significante verschillen tussen de niet-betrokkenen en de slachtoffers, daders en getuigen van cyberpesten. Zo zullen de slachtoffers, wanneer ze in aanraking komen met een probleem, zich het meest door het probleem in beslag laten nemen in vergelijking met de niet-betrokkenen, daders, getuigen en slachtoffer-daders van cyberpesten. Daders en getuigen zullen zich minder door het probleem in beslag laten nemen dan slachtoffers, maar meer dan slachtoffer-daders en niet-betrokkenen. Niet-betrokkenen zullen zich het minst door het probleem in beslag laten nemen in vergelijking met de andere groepen.

Wat 'Emoties uiten' (EMO) betreft, zien we dat niet-betrokkenen, wanneer ze in aanraking komen met een probleem, het minst gebruik maken van deze copingstrategie in vergelijking met slachtoffer, daders, getuigen en slachtoffer-daders van cyberpesten. Getuigen en slachtoffers laten hun ergernis en kwaadheid meer blijken wanneer ze te maken krijgen met een probleem dan niet-betrokkenen, maar minder dan daders en slachtoffer-daders. Daders laten hun ergernis en kwaadheid het meest blijken in vergelijking met de andere groepen.

Voor de strategieën 'Confronteren' (CON), 'Palliatief reageren' (PAL), 'Vermijden' (VER) en 'Optimistisch reageren' (OPT) werden geen significante verschillen gevonden tussen de niet-betrokkenen, slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders van cyberpesten.

6.1.3. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen de betrokkenen (slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders) van cyberpesten?

Bij de statistische analyses van gehanteerde copingstrategieën tussen alle betrokkenen van cyberpesten onderling, werd voor elk vergeleken koppel, behalve tussen daders en slachtoffer-daders, een significant verschil gevonden op telkens één strategie.

Tussen de gehanteerde copingstrategieën van slachtoffers en daders van cyberpesten werd er een significant verschil gevonden voor de strategie 'Palliatief reageren' (PAL). Zo zullen slachtoffers meer afleiding zoeken om niet meer aan het probleem te hoeven denken dan daders. Voor alle

andere strategieën werden geen significante verschillen gevonden, wat wil zeggen dat ze die op ongeveer dezelfde manier hanteren.

Tussen de gehanteerde copingstrategieën van slachtoffers en getuigen van cyberpesten werd er een significant verschil gevonden voor de strategie 'Depressief reageren' (DEP). Zo zullen slachtoffers, wanneer ze in aanraking komen met een probleem, zich meer door het probleem in beslag laten nemen dan getuigen. Voor alle andere strategieën werden geen significante verschillen gevonden, wat wil zeggen dat ze die op ongeveer dezelfde manier hanteren.

De gehanteerde copingstrategieën van slachtoffers en slachtoffer-daders van cyberpesten verschillen enkel significant voor de strategie 'Sociale steun zoeken' (SOC). Slachtoffers zullen meer dan slachtoffer-daders, wanneer ze te maken krijgen met een probleem, troost en begrip zoeken bij anderen. Voor alle andere strategieën werden geen significante verschillen gevonden, wat wil zeggen dat ze die op ongeveer dezelfde manier hanteren.

Tussen de gehanteerde copingstrategieën van daders en getuigen van cyberpesten werd er een significant verschil gevonden voor de copingstrategie 'Emoties uiten' (EMO). Daders zullen meer dan getuigen, wanneer ze te maken krijgen met een probleem, hun kwaadheid en ergernis laten blijken. Voor alle andere strategieën werden geen significante verschillen gevonden, wat wil zeggen dat ze die op ongeveer dezelfde manier hanteren.

Wat de gehanteerde copingstrategieën van daders en slachtoffer-daders van cyberpesten betreft, ziet het er naar uit dat zij op ongeveer dezelfde manier omgaan met hun problemen, aangezien er in de analyses geen significante verschillen teruggevonden werden. Wanneer we daarbij terug gaan kijken naar de vorige paragraaf (zie 6.1.3. Is er een verschil in de gehanteerde copingstrategieën tussen niet-betrokken en betrokkenen van cyberpesten?) zien we dat beide slachtoffer-daders en daders minder gebruik maken van sociale steun dan slachtoffers en getuigen. Beide groepen zullen ook minder depressief reageren en meer hun emoties uiten, vnl. van frustratie en boosheid. Wanneer we kijken in de literatuur naar de kenmerken van slachtoffer-daders van cyberpesten (zie 2.4.5. Verband tussen de profielen van slachtoffers en daders), zeggen Ybarra en Mitchell (2004b) dat deze over het algemeen dezelfde psychosociale kenmerken en relaties met hun ouders hebben als daders van cyberpesten. Hieruit kunnen we besluiten dat de profielen van daders en slachtoffer-daders van cyberpesten, wat betreft zowel psychosociale kenmerken en copingstrategieën, heel sterk op elkaar lijken. Het enige significant verschil dat Ybarra en Mitchell (2004b) tussen beide groepen terug konden vinden, was dat de slachtoffer-daders meer tijd aan internet besteedden dan de daders van cyberpesten.

Tussen de gehanteerde copingstrategieën van slachtoffer-daders en getuigen van cyberpesten werd een significant verschil gevonden voor de strategie 'Emoties uiten' (EMO). Zo zullen slachtoffer-daders meer dan getuigen hun ergernis en kwaadheid laten blijken wanneer ze te maken krijgen met een probleem. Hierbij valt op dat het enige significant verschil dat gevonden werd tussen de strategieën van daders en getuigen eveneens voor de strategie 'Emoties uiten' was, waarbij daders, net zoals slachtoffer-daders, meer gebruik maakten van deze strategie dan

getuigen. Dit bevestigt eveneens het bovenstaand vermoeden dat beide groeperingen op ongeveer dezelfde manier omgaan met hun problemen.

6.2. Kritische bedenkingen en implicaties voor verder onderzoek

6.2.1. Representativiteit van de steekproef

Door in deze studie te werken met een vrijwillige deelname van de scholen aan het onderzoek, slaagden de onderzoekers er niet in een representatieve steekproef te verzamelen. De leerlingen waren enkel afkomstig uit het ASO en waren niet gelijk verdeeld over de beide jaren van de eerste graad secundair onderwijs. Ook waren de scholen niet gelijk verdeeld onder de 3 grootste, hoewel dit wel de oorspronkelijke bedoeling was. Er werd tevens geen gelijke verdeling gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke leerlingen, waardoor er bij de analyses geen rekening gehouden kon worden met de splitsingsvariabele 'Geslacht'.

Voor verder onderzoek kan het interessant zijn wel rekening te houden met een gelijke verdeling van de scholen over de verschillende onderwijsnetten, alsook over de verschillende onderwijstypes ASO, TSO, KSO, BSO. Tevens kan geopteerd worden voor een gelijke verdeling van de leerlingen over de beide jaren van de eerste graad secundair onderwijs, alsook voor een gelijke verdeling tussen mannelijke en vrouwelijke studenten. Op die manier kan men komen tot een representatieve steekproef, waarbij men eventuele verschillen tussen de leerlingen van de verschillende onderwijstypes kan bekijken alsook tussen de 2 geslachten.

6.2.2. Gestandaardiseerde afname

De onderzoekers slaagden er in deze studie niet in om hun vragenlijst op een gestandaardiseerde wijze af te nemen. Door de moeilijkheid die de scholen stelden over de aanwezigheid van de onderzoekers tijdens de afname, werd beslist de vragenlijsten op verschillende tijdstippen, in verschillende lessen en door verschillende leerkrachten te laten afnemen. Wel werd er een blad met richtlijnen opgesteld die de leerkrachten dienden te volgen, maar dit kon niet gecontroleerd worden.

Voor verder onderzoek is het aan te raden de vragenlijst buiten de schooluren af te nemen van een aantal representatief geselecteerde leerlingen. Het kan handiger zijn de scholen niet te betrekken aangezien elke school zijn eigen eisen zal stellen. Op die manier kunnen alle leerlingen onder dezelfde omstandigheden samen komen en de vragenlijst invullen.

6.2.3. Vragenlijst

Wat de vragenlijst betreft, die in deze studie gebruikt werd, zijn er een aantal verbeteringen mogelijk. Zo lijkt het, na het uitvoeren van dit onderzoek, overbodig om te peilen naar de frequenties van cyberpesten via 5-punten schalen. Aangezien in de literatuur voldoende informatie om handen is rond deze frequenties en het de interpretaties van de resultaten bemoeilijkt, kunnen

in het expliciete gedeelte van de vragenlijst de 5-punten schalen verwijderd worden. Dit zal ook de verdeling van de proefpersonen over de groepen slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders makkelijker maken.

6.2.4. Onderzoek naar de copingstrategieën van de betrokkenen van cyberpesten

Wat het specifieke onderzoek naar de copingstrategieën van betrokkenen bij cyberpesten betreft, is het onduidelijk of de gevonden verschillen in omgang met problemen tussen de slachtoffers, daders, getuigen en slachtoffer-daders ook betrekking hebben op het cyberpesten als probleem. Een mogelijkheid bestaat erin de UCL-A tweemaal af te nemen, één keer in zijn originele vorm, zoals in deze studie, en één keer met de vermelding dat het probleem specifiek cyberpesten betreft. Op deze manier kan nagegaan worden of de betrokkenen van cyberpesten op dezelfde manier omgaan met cyberpesten alle andere problemen.

6.3. Besluit

Dit exploratieve onderzoek rond de copingstijlen van de betrokkenen van cyberpesten, heeft een aantal opmerkelijke resultaten laten zien die in volgend onderzoek verder bekeken kunnen worden. Een belangrijke bevinding van deze studie is dat niet-betrokkenen van cyberpesten anders omgaan met problemen dan betrokkenen van cyberpesten. Zo zullen betrokkenen van cyberpesten over het algemeen meer troost en begrip zoeken bij anderen, zich meer door het probleem in beslag laten nemen en meer frustratie en boosheid uiten dan niet-betrokkenen. Ook onder de betrokkenen onderling verschillen de copingstrategieën. Zo zullen slachtoffers minder afleiding zoeken dan daders, zich minder door het probleem in beslag laten nemen dan getuigen en meer troost en begrip zoeken bij anderen dan slachtoffer-daders. Uit de literatuur blijkt dat slachtoffers vooral sociale steun zoeken bij hun vrienden en minder bij hun ouders (Li, 2005; Van den Akker, 2005; Patchin & Hinduja, 2006; Burgess-Proctor et al., In press). Daders en slachtoffer-daders zullen meer ergernis en kwaadheid laten blijken dan getuigen. Het lijkt erop dat beide groepen op dezelfde manier omgaan met hun problemen. Ybarra en Mitchell (2004b) zeggen dat daders en slachtoffer-daders dezelfde psychosociale kenmerken bezitten. De vraag blijft of de betrokkenen van cyberpesten op dezelfde manier omgaan met cyberpesten als met alle andere problemen.

Een aantal bedenkingen, die gesteld kunnen worden bij het onderzoek, gaan over de representativiteit van de steekproef en de standaardisatie van de afname van de vragenlijst. Zo was de steekproef niet representatief voor de populatie uit de eerste graad ASO door geen rekening te houden met leeftijd en geslacht, alsook door geen gelijke verdeling te respecteren tussen de 3 grootste onderwijsnetten. De vragenlijst werd op verschillende tijdstippen en door verschillende leerkrachten afgenomen. De onderzoekers waren tevens niet aanwezig bij de afname, wat maakt dat de vragenlijst niet onder gestandaardiseerde condities werd afgenomen. Hieruit kunnen we besluiten dat voor een vervolgonderzoek heel wat verbeteringen zullen moeten aangebracht worden door de onderzoekers.

Literatuur

- Baruch, Y. (2005). Bullying on the net: adverse behavior on e-mail and its impact. *Information & Management, 42*, 361-371.
- Bauwens, J. (2007). Jongeren en internet. *Unie vrijzinnige vereniging info, 2*, 4-7.
- Belsey, B. (2004). Opgehaald 14 november, 2007 van www.cyberbullying.ca
- Bianchi, A., & Phillips, J.G. (2005). Psychological Predictors of Problem Mobile Phone Use. *Cyberpsychology and Behavior, 8(1)*, 39-51.
- Bijstra, J.O., Jackson, S., & Bosma, H.A. (1994). De Utrechtse Coping Lijst voor Adolescenten. *Kind en Adolescent, 15(2)*, 98-105.
- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. W., & Hinduja, S. (In press). Cyberbullying and online harassment: reconceptualizing the victimization of adolescent girls. In Garcia, V. & Clifford, J. (Eds.) *Female crime victims: Reality reconsidered*. Upper Saddle River, NY: Prentice Hall.
- De Greve, K. (2007). Internet en jongeren: psychologische aspecten. *Unie vrijzinnige vereniging info, 2*, 8-11.
- Duffy, M.E. (2003). Web of Hate: A Fantasy Theme Analysis of the Retorical Vision of Hate Groups Online. *Journal of Communication Inquiry, 27(3)*, 291-312.
- Farrell, C. M. (1993). Australian Adolescent Coping Styles: A comparison of year 7 and year 11 male and female high school students. Unpublished Master of Education Thesis. University of Western Sydney.
- Frydenberg, E. (1997). *Adolescent coping: Theoretical and research perspectives*. London: Routledge.
- Frydenberg, E. & Lewis, R. (1993). *Manual: The adolescent Coping Scale*. Melbourne: Australian Council for Education Research.
- Gerarts, M. (2007). Tussen plezier en ontdekking loopt het mis: Kinderen, pesten en porno. *Unie vrijzinnige vereniging info, 2*, 18-20.
- Gross, E., F. (2004). Adolescent internet use: what we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology, 25*, 633-649.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior, 29(2)*, 129-156.
- Jordan, T. (1999). *Cyberpower: The culture and politics of cyberspace and the internet*. London/New York: Routledge.
- Keith, S., & Martin, M. E. (2005). Cyber-Bullying: Creating a Culture of Respect in a Cyber World. *Reclaiming Children and Youth, 13(4)*, 224-228.
- Knapp, L. G., Stark, L. J., Kurkjian, J. A., & Spirito, A. (1991). Assessing the coping in children and adolescents: research and practice. *Educational Psychology Review, 3(4)*, 309-34.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and Adaption*. New York: Oxford University Press.
- Li, Q. (2005). Cyberbullying in schools: Nature and extent of Canadian adolescent's experience. Paper presented at the annual American Educational Research Association Conference, Montreal.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in human behavior, 23*, 1777-1791.
- Murphy, L., & Moriarty, A. (1976). *Vulnerability, coping and growth: From infancy to adolescence*. New Haven: Yale University Press.

- National i-SAFE Survey. (2004). *National i-SAFE survey finds over half of students are being harassed online*. Opgehaald 14 november, 2007 van www.isafe.org
- O'Sullivan, P.B., & Flanagin, A.J. (2003). Reconceptualizing 'flaming' and other problematic messages. *New Media & Society*, 5(1), 69-94.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move around the schoolyard: A preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Raskauskas, J., & Stolz, A.D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying among Adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3), 564-575.
- Remers, M., Ceuleers, C., & Swager, P. (2006). Deelonderzoek naar de virtuele wereld: Cyberpesten. In Wijngaards, G., Fransen J., & Swager, P. (Red.), *Jongeren en hun digitale wereld: wat leraren en ouders eigenlijk moeten weten* (pp. 50-91). Assen: Van Gorcum.
- Rigby, K. (1997). *Bullying in schools, and what to do about it*. London: Jessica Kingsley.
- Spitzberg, B.H. & Hoobler, G. (2002). Cyberstalking and the Technologies of interpersonal terrorism. *New Media & Society*, 4(1), 71-92.
- Stahl, C., & Fritz, N. (2002). Internet safety: Adolescents' self-report. *Journal of Adolescent Health*, 31, 7-10.
- Vandebosch, H. , Van Cleemput, K., Mortelmans, D., & Walrave, M. (2006). *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. Studie in opdracht van het viWTA, Brussel.
- Van den Akker, H. (2005). *Online Pesten: Geintje of Kwetsend?* Qrius, Persrapport t.b.v. Planet Internet, januari 2005.
- Van den Eijnde, R., Vermulst, A., van Rooy, T., & Meerkerk, G.-J. (2006). *Monitor Internet en Jongeren: Pesten op Internet en het Psychosociaal Welbevinden van Jongeren*. Rotterdam: IVO Internet en Jongeren.
- Van der Sype, K. & Van Roosbroeck, M. (2006). *Geweld op scholen: hoe het toenemende geweld veilig onderwijs bedreigt*. Houten: Unieboek.
- Vrooman, S.S. (2002). The art of invective. *New Media & Society*, 4(1), 51-70.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004a). Online aggressor/target, aggressors and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 45(7), 1308-1316.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004b). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319-336.

Bijlagen

1. Vormen van cyberpesten volgens Van den Bosch et al. (2006)
2. Infobrief scholen, verzonden per mail
3. Overzicht scholen die meewerkten aan het onderzoek
4. Vragenlijst gebruikt door Quing Li (2005; 2007)
5. De eerste versie van de vragenlijst rond cyberpesten, gebruikt in het vooronderzoek
6. Interview vooronderzoek
7. Definitieve versie vragenlijst rond cyberpesten, verdeeld onder de scholen
8. Richtlijnen voor de scholen ter afname van de vragenlijst rond cyberpesten

1. Vormen van cyberpesten volgens Van den Bosch et al. (2006)

Direct pesten:

Fysiek cyberpesten: ('beschadigen' van ICT, boycotten van ICT-activiteiten van het slachtoffer, inbreken in computersysteem van het slachtoffer)

- Schade aanrichten aan een computer van het slachtoffer door virussen te versturen (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Het e-mailadres of het IM-adres van het slachtoffer hacken en zijn of haar paswoord veranderen (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Het versturen van enorm veel of grote bestanden via e-mail, waardoor het slachtoffer zijn elektronische postvak niet meer kan gebruiken (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Het versturen van ontzettend veel berichten tegelijk aan één persoon via IM. Hierdoor kunnen bij die persoon programma's op de computer vastlopen en is hij of zij heel lang bezig met het verwijderen van de berichtjes (Van den Akker, 2005).
- De computer van het slachtoffer hacken om private of vertrouwelijke informatie te bekomen (Spitzberg en Hoobler, 2002).

Verbaal online pesten:

- Flaming: Flaming is een term die oorspronkelijk afkomstig is uit het populair discours rond de online communities. De term werd gebruikt om agressieve, vijandige of vernederende interacties via e-mail en in online discussiegroepen te beschrijven. Later kreeg de term een bredere betekenis. We kunnen hem nu gebruiken voor het versturen van beledigende, agressieve, vernederende, bedreigende, of vijandige boodschappen via e-mail (Baruch, 2005), andere vormen van CMC (Vrooman, 2002; O'Sullivan & Flanagin, 2003), gsm of SMS (Bianchi en Philips, 2005). Deze vorm van cyberpesten staat al een tijdje onder de aandacht van wetenschappers.
- Seksuele suggestieve boodschappen versturen via e-mail, IM of SMS. Een extreme vorm hiervan is cyberrape (Jordan, 1999). Deze impliceert het stellen van seksuele daden met het slachtoffer via ICT.

Non-verbaal online pesten:

- Bedreigende foto's of illustraties doorsturen (bv. foto's van werkelijk of geïmpliceerd geweld: bloederige taferelen, verminking, wapens, vernieling van eigendommen) (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Pornografische of obscene foto's en prenten doorsturen (Jordan, 1999; Spitzberg en Hoobler, 2002).

Sociaal online pesten:

- Uitsluiting uit een online groep.

Indirect pesten:

Outing:

- Private of genante informatie over het slachtoffer verspreiden via e-mail, IM, SMS, ... (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Een online privégesprek met een persoon opslaan en doorsturen naar iemand anders of afprinten (Cyberbullying Quiz).

Masquerade:

- De elektronische identiteit van het slachtoffer overnemen door zich als die persoon voor te doen in chatboxen, bulletin boards, pornografische websites, ... (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Het e-mailadres of IM adres van een persoon hacken en obscene of beledigende berichten versturen naar zijn of haar contactpersonen in zijn of haar naam (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Identity fluidity: zich voordoen als een ander persoon en het slachtoffer misleiden door online een andere leeftijd, een ander geslacht, een andere status, ... aan te nemen (Spitzberg en Hoobler, 2002; Jordan, 1999).
- Iemand voor een wedstrijd, activiteit of voor een nieuwsbrief inschrijven zonder dat die persoon ervan op de hoogte is of zonder dat hij of zij dit wil (bv. nieuwsbrief van een pornosite) (Cyberbullying Quiz).

Andere vormen van indirect cyberpesten:

- De reputatie van een persoon besmeuren door geruchten te verspreiden over die persoon, zijn of haar relaties en bezigheden via e-mail, IM, SMS, ... (Spitzberg en Hoobler, 2002).
- Beledigende of vernederende boodschappen over een persoon op een website, bulletin board, guestbook of blog plaatsen (Spitzberg en Hoobler, 2002). Een variant hiervan zijn de hate group websites die Duffie (2003) bespreekt. Dit zijn websites die volledig gewijd zijn aan personen, die om redenen als ras, geslacht, seksuele oriëntatie, godsdienst, ... ongewenst zijn door een groep van mensen. Dergelijke websites zijn dikwijls artistiek en duidelijk. Ze scheppen een negatief beeld van de zondebokken.
- Populariteitstesten over een bepaald persoon op een website plaatsen.

2. Infobrief scholen, verzonden per mail

Beste,

In navolging van ons telefonisch contact, stuur ik u onderstaande informatie rond de eventuele afname van vragenlijsten in uw school.

Indien u toestemt in de afname, verleent u uw medewerking aan twee licentiaatsverhandelingen rond het thema cyberpesten. Beide onderzoeken worden verricht in opdracht van de "Beweging tegen geweld – vzw ZIJN". De uitvoering gebeurt onder supervisie van promotor Professor C. Andries en begeleiders N. Heurckmans en K. Puttemans, behorend tot de vakgroep Ontwikkelings- en Levensloopsychologie van de faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

Het ene onderzoek, uitgevoerd door T. Goberecht, heeft als doelstelling kenmerken van cyberpesters, -slachtoffers en -meelopers in kaart te brengen en deze in verband te brengen met een aantal specifieke karakteristieken van het cyberpestgedrag. Het andere onderzoek, uitgevoerd door K. Leemans, gaat na welke copingstijlen cyberpesters, -slachtoffers en -meelopers hanteren.

Beide thesissen leveren een bijdrage aan het, tot nu toe minimale onderzoek rond dit thema. Op deze wijze dragen deze onderzoeken bij tot een gefundeerde aanpak van dit alsmaar omvangrijker wordende fenomeen.

Concreet bestaat de afname uit drie vragenlijsten die afgenomen worden bij jongeren uit de 1e graad ASO.

Deze vragenlijsten zijn: een zelfopgestelde vragenlijst rond cyberpesten, de Nederlandstalige versie van de SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) en de UCL-A (Utrechtse Copinglijst, versie Adolescenten).

Deze testafname zou één lesuur in beslag nemen. Hoe deze afname praktisch gezien precies gebeurt, is overeen te komen met de school in kwestie.

De tijdspanne om de vragenlijsten in af te nemen loopt van de kerstvakantie tot de krokusvakantie, zijnde van 7 januari tot en met 1 februari. Het precieze tijdstip van afname wordt uiteraard in onderlinge overeenkomst vastgelegd.

Indien u nog vragen of opmerking zou hebben, aarzel dan niet om mij te mailen.

Met vriendelijke groeten,

Timi Goberecht (Oostende)

"Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs."

Kathleen Leemans (Duffel)

"Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten"

3. Overzicht scholen die meewerkten aan het onderzoek

<u>School</u>	<u>Gemeente</u>	<u>Contactpersoon</u>	<u>Net</u>	<u>Aantal leerlingen</u>
Middenschool 1	Oostende	Michel Dudal	Gemeenschapsonderwijs	194
Sint-Andreas Instituut	Oostende	Scarlett Opstaele	Vrij onderwijs	346
Koninklijk Technisch Atheneum	Gistel	Claudine Holvoet	Gemeenschapsonderwijs	62
Regina Pacis	Hove	Nicole Verfailly	Vrij Onderwijs	223
Sint-Gabriel	Boechout	Jacobs	Vrij Onderwijs	197
			<hr/>	
			TOTAAL:	1022

4. Vragenlijst gebruikt door Quing Li (2005; 2007)

Survey

Section one: About You (circle one):

1. Sex: Male Female Grade level_____ Year of birth_____
2. How do you describe yourself:
Asian Hispanic Black White Aboriginal Other
3. English is my **second** language: Yes No
4. My school grades are usually: above average average below average
5. I use computers: rarely 1-3 times/month at least 4 times/month

Part two: Cyberbully is defined as harassing using technology such as email, computer, cell phone, video cameras, etc. Bullying occurs when people say mean and hurtful things or make fun of another person or calls him/her mean and hurtful names, completely ignore or exclude him/her from their group of friends or leaves him/her out of things on purpose, tells lies or spreads false rumors about him/her, sends mean notes and tries to make other students dislike him/her, and other hurtful things like that. When we talk about bullying, it is difficult for the person being bullied to defend himself or herself. We also call it bully, when a person is teased repeatedly in a mean and hurtful way. But we don't call it bullying when the teasing is done in a friendly and playful way. Also, it is not harassment when two people of about equal strength or power argue or fight.

1. I have **been bullied** during school: yes no
2. I have **bullied** others: yes no
3. I have been **cyber-bullied** (e.g. via email, chat room, cell phone): yes no
5. If yes, I was **cyber-bullied** via (circle **all** that apply): email, chat room, cell phone, other, specify_____
5. If yes, I was **cyber-bullied** by: school mates, people outside school, I don't know who
6. If yes, I have been **cyber-bullied**: less than 4 times, 4-10 times, over 10 times
7. I have **cyber-bullied** others: yes no
8. If yes, I **cyber-bullied** others via (circle **all** that apply): email, chat room, cell phone, other, specify_____

9. If yes, I have **cyber-bullied** others: less than 4 times, 4-10 times, over 10 times

10. I know someone who has **been cyber-bullied**: yes no

11. When adults in school know **cyberbullying**, they try to stop it: yes no

12. When I was **cyber-bullied**, I told adults (e.g. parents, teachers): yes no

13. When I knew someone being **cyber-bullied**, I told adults: yes no

14. I know safety strategies in cyberspace: yes no

15. If yes, I learned safety strategies:

By myself, taught by parents, taught in schools, other,
specify: _____

5. De eerste versie van de vragenlijst rond cyberpesten, gebruikt in het vooronderzoek



Faculteit Psychologie en
Pedagogische wetenschappen

Vakgroep Ontwikkelings- en
Levensloopsychologie

De data van deze vragenlijsten worden op een anonieme manier verwerkt. De informatie wordt, zoals voorgeschreven in de 'wet ter bescherming van de privacy', niet verder verspreid en enkel in het kader van het voorziene onderzoek gebruikt.

Beste deelnemer,

Dit bundeltje bestaat uit een aantal algemene vragen en enkele vragenlijsten. Het is erg belangrijk dat je probeert alles naar waarheid in te vullen en geen vragen over te slaan. De instructies staan steeds vermeld: lees ze telkens grondig door!

Feedback over deze studie kan je bekomen bij: Nathalie.Heurckmans@vub.ac.be

Alvast heel erg bedankt voor je medewerking!

ALGEMEEN

Wat is je geboortejaar?

19..

Ben je een jongen of een meisje? (schrapping wat niet past)

Jongen/ Meisje

In welk jaar zit je? (schrapping wat niet past)

1^e middelbaar / 2^e middelbaar

Wat is de hoogste opleiding van je moeder? (kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Wat is de hoogste opleiding van je vader?(kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Hieronder worden een aantal situaties omschreven. Lees ze goed en duid daarna aan (omcirkel) op welke manier je **dit schooljaar** met deze situaties in aanraking gekomen bent. Je zal achtereenvolgens kunnen invullen hoe vaak ze je overkomen zijn, hoe vaak je ze doet of gedaan hebt en hoe vaak je er getuige van bent geweest.

Duid telkens aan of, en hoe vaak deze zaken jou zijn overkomen tijdens dit schooljaar.		Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a)	Iemand heeft in mijn mailbox of Messenger ingebroken en mijn paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b)	Iemand heeft mij opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c)	Iemand heeft ingebroken in mijn computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d)	Iemand heeft mij enorm veel of grote berichten gestuurd om mijn computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e)	Iemand heeft mij beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f)	Iemand heeft mij bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g)	Iemand heeft mij zonder dat ik het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h)	Iemand heeft mij uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i)	Iemand heeft private of beschamende dingen over mij verspreid via Internet of GSM.	0	1	2	3	4
j)	Iemand heeft mij misleid door te doen alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k)	Iemand heeft ingebroken in mijn e-mail of messenger en berichten gestuurd naar mijn contactpersonen.	0	1	2	3	4
l)	Iemand heeft op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi ik al dan niet ben.	0	1	2	3	4
m)	Iemand heeft dingen die ik hem in vertrouwen vertelde, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n)	Iemand heeft roddels verspreid over mij via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** deze zaken **doet of gedaan hebt tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Ik heb in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b) Ik heb iemand opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c) Ik heb ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Ik heb iemand enorm veel of grote berichten gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Ik heb iemand beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Ik heb iemand bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Ik heb iemand zonder dat die het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h) Ik heb iemand uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Ik heb private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Ik heb iemand misleid door te doen alsof ik iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Ik heb ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Ik heb op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Ik heb dingen die mij in vertrouwen verteld werden, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Ik heb roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** van deze zaken **getuige bent geweest tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Er werd in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord werd veranderd.	0	1	2	3	4
b) Er werd opzettelijk een virus doorgestuurd naar iemand.	0	1	2	3	4
c) Er werd ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Er werd enorm veel of grote berichten naar iemand gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Iemand werd beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Er werd bedreigende foto's of prenten naar iemand doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Er werd obscene foto's of illustraties naar iemand doorgestuurd zonder dat die het wou.	0	1	2	3	4
h) Iemand werd uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Er werden private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Iemand werd misleid doordat een andere persoon deed alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Er werd ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Er werd op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Dingen die in vertrouwen verteld werden, zijn op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Er werden roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

De volgende vragen handelen specifiek over **cyberpesten**. Om precies te weten wat dat juist is, hebben we hieronder een definitie geplaatst:

“Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals e-mail, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke polls op een website, met de bedoeling anderen emotionele schade toe te brengen. ”

Omcirkel of kruis aan:

Vraag 1a. Ik ben dit schooljaar gecyberpest geweest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 2.a (volgende pagina)

b. Door wie werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> door een jongen | <input type="checkbox"/> door iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> door een meisje | <input type="checkbox"/> door iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> door een groep jongens | <input type="checkbox"/> door iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> door een groep meisjes | <input type="checkbox"/> door iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> door een groep jongens en meisjes | <input type="checkbox"/> door onbekenden |
| <input type="checkbox"/> door iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> door iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

c. Hoe werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

d. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

e. Hoe groot was de impact van het cyberpesten op jou?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Vraag 2 a. Ik heb dit schooljaar anderen gecyberpest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 3.a (volgende pagina)

b. Wie heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> een jongen | <input type="checkbox"/> iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> een meisje | <input type="checkbox"/> iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens | <input type="checkbox"/> iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> een groep meisjes | <input type="checkbox"/> iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens en meisjes | <input type="checkbox"/> onbekenden |
| <input type="checkbox"/> iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

c. Hoe heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

c. Wie cyberpeste er? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|---|
| <input type="checkbox"/> een jongen | <input type="checkbox"/> iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> een meisje | <input type="checkbox"/> iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens | <input type="checkbox"/> iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> een groep meisjes | <input type="checkbox"/> iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> een gemengde groep | <input type="checkbox"/> onbekenden |
| <input type="checkbox"/> iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere:
.....
..... |

d. Hoe werd er gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere:
.....
..... |

e. Wat was toen je reactie? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> ik heb meegedaan met de pester | <input type="checkbox"/> ik heb ermee gelachen |
| <input type="checkbox"/> ik heb de gepeste geholpen | <input type="checkbox"/> ik heb ernaar gekeken |
| <input type="checkbox"/> ik heb het gemeld aan een volwassene | <input type="checkbox"/> ik heb er niets aangedaan |
| | <input type="checkbox"/> andere:
.....
..... |

f. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

g. Hoe groot was impact van het cyberpesten op de gepeste?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Utrechtse copinglijst voor adolescenten (UCL-A)

Alle mensen krijgen wel eens te maken met problemen. Wat mensen dan precies doen is meestal heel verschillend. Dat hangt bijvoorbeeld af van vragen als: "wat voor soort probleem is het" en "hoe ernstig is het probleem". Toch reageren de meeste mensen in het algemeen wat vaker op de ene dan op de andere manier.

Hieronder staan enkele voorbeelden van wat mensen zoal kunnen doen of denken wanneer zij te maken krijgen met een probleem. Wil je achter iedere zin aangeven hoe vaak **jij** reageert zoals het daar beschreven staat? Kruis steeds het cirkeltje aan dat bij het antwoord staat dat het best bij jou past. Het gaat er dus om hoe **jij** in het algemeen omgaat met problemen die voor jou van belang zijn. Bedenk daarbij dat het niet alleen gaat over grote problemen, maar ook om de kleine alledaagse problemen.

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
1 Ik bedenk mij dat er nog wel ergere dingen kunnen gebeuren.	0	0	0	0
2 Ik probeer rustig te worden.	0	0	0	0
3 Ik ga ergens in mijn eentje zitten.	0	0	0	0
4 Ik laat merken dat ik mij erger.	0	0	0	0
5 Ik zie het somber in.	0	0	0	0
6 Ik houd mij met andere dingen bezig om niet aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
7 Ik laat zien dat ik kwaad ben op degene die de schuld is van het probleem.	0	0	0	0
8 Ik geef andere mensen meteen gelijk om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
9 Ik leg mijzelf erbij neer dat het nu eenmaal zo gaat.	0	0	0	0
10 Ik deel mijn zorgen samen met iemand.	0	0	0	0
11 Ik ga meteen iets aan het probleem doen.	0	0	0	0
12 IK zeg tegen mezelf dat het allemaal wel mee zal vallen.	0	0	0	0
13 Ik vind het leuk en spannend om het probleem op te lossen.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
14 Ik probeer mijn zorgen om het probleem een tijdje te vergeten door er even uit te gaan.	0	0	0	0
15 Ik wacht eerst even af wat er gebeurt.	0	0	0	0
16 Ik probeer de spanning te verminderen door bijvoorbeeld hrde muziek te draaien, te gaan eten of te gaan sporten.	0	0	0	0
17 Ik zoek afleiding.	0	0	0	0
18 Ik bekijk het probleem van alle kanten.	0	0	0	0
19 Ik ga het probleem zoveel mogelijk uit de weg.	0	0	0	0
20 Ik blijf de toekomst zonnig inzien.	0	0	0	0
21 Ik blijf kalm onder het probleem.	0	0	0	0
22 Ik bedenk verschillende manieren om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
23 Ik pak het probleem direct bij de kop.	0	0	0	0
24 Ik pieker over het verleden.	0	0	0	0
25 Ik zoek vrolijke mensen op.	0	0	0	0
26 Ik probeer het probleem te ontlopen.	0	0	0	0
27 Ik reageer de spanning af door kwaad te worden.	0	0	0	0
28 Ik wacht op betere tijden.	0	0	0	0
29 Ik vraag iemand hulp.	0	0	0	0
30 Ik gebruik een rustgevend middel zoals aspirine.	0	0	0	0
31 Ik ga over allerlei dingen fantaseren om niet meer aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
32 Ik zet alle kanten van het probleem eerst op een rijtje.	0	0	0	0
33 Ik kan aan niets anders meer denken dan aan het probleem.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?		Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
34	Ik denk aan andere dingen die niets met het probleem te maken hebben.	0	0	0	0
35	Ik probeer mij op één of andere manier toch wat prettiger te voelen.	0	0	0	0
36	Ik bedenk mij dat anderen het ook wel eens moeilijk hebben.	0	0	0	0
37	Ik bedenk mij dat er wel weer betere tijden zullen komen.	0	0	0	0
38	Ik laat anderen merken hoe ik mij voel.	0	0	0	0
39	Ik ga op zoek naar troost en begrip bij anderen.	0	0	0	0
40	Ik laat alles maar over mij heen komen.	0	0	0	0
41	Ik bedenk mij dat er aan problemen ook vaak een grappige kant zit.	0	0	0	0
42	Ik laat merken dat ik ergens mee zit.	0	0	0	0
43	Ik bespreek het probleem met vrienden of familieleden.	0	0	0	0
44	Ik laat het maar zoals het is.	0	0	0	0
45	Ik maak mij niet druk: meestal komt alles op z'n pootjes terecht.	0	0	0	0
46	Ik voel mezelf niet in staat om iets te doen.	0	0	0	0
47	Ik spreek mezelf moed in.	0	0	0	0

Sterke kanten en moeilijkheden: vragenlijst voor jongeren (SDQ-Dut)

Wil je alsjeblieft bij iedere vraag een kruisje zetten in het vierkantje voor 'Niet waar', 'Een beetje waar' of 'Zeker waar'. Het is belangrijk dat je alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als je niet helemaal zeker bent of als je de vraag raar vindt. Wil je alsjeblieft bij je antwoorden denken hoe dat bij jou **de laatste zes maanden** is geweest.

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben rusteloos, ik kan niet lang stilzitten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik heb vaak hoofdpijn, buikpijn, of ik ben misselijk	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik deel makkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik word erg boos en ben vaak driftig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben nogal op mijzelf. Ik speel meestal alleen of bemoei mij niet met anderen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik doe meestal wat me wordt opgedragen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik pieker veel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik help iemand die zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik zit constant te wiebelen of te friemelen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik heb minstens één goede vriend of vriendin	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik vecht vaak. Het lukt mij andere mensen te laten doen wat ik wil	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere jongeren van mijn leeftijd vinden mij over het algemeen aardig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk om me te concentreren	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben aardig tegen jongere kinderen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik word er vaak van beschuldigd dat ik lieg of bedrieg	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere kinderen of jongeren pesten of treiteren mij	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik bied vaak anderen aan hun te helpen (ouders, leerkrachten, kinderen)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik denk na voor ik iets doe	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik neem dingen weg die niet van mij zijn thuis, op school of op andere plaatsen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik kan beter met volwassenen opschieten dan met jongeren van mijn leeftijd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik maak af waar ik mee bezig ben. Ik kan mijn aandacht er goed bij houden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Denk je over het geheel genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van de volgende gebieden: emoties, concentratie, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?

Nee

Ja, kleine
moeilijkheden

Ja, duidelijke
moeilijkheden

Ja, ernstige
moeilijkheden

Als je "Ja" hebt geantwoord, wil je dan alsjeblieft de volgende vragen over deze moeilijkheden beantwoorden?

Als je "Nee" hebt geantwoord, dan zit je taak er nu op. Bedankt voor je medewerking!

- Hoe lang bestaan deze moeilijkheden?

Korter dan een
maand

1-5 maand

6-12 maand

Langer dan een jaar

- Maken de moeilijkheden je overstuur of van slag?

Helemaal niet

Een beetje maar

Tamelijk

Heel erg

- Belemmeren de moeilijkheden jouw dagelijks leven op de volgende gebieden?

	Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
Thuis	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Vriendschappen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Leren in de klas	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Activiteiten in de vrije tijd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- Maken de moeilijkheden het lastiger voor de mensen in jouw omgeving (je gezin, vrienden, leerkrachten, enz.) ?

Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Heel erg bedankt voor je medewerking !!!

Timi Goberecht & Kathleen Leemans



6. Interview vooronderzoek

Interview vooronderzoek

1. Wist je wat er bedoeld werd met 'getuige van geweest'?
2. Snapte je de definitie van cyberpesten, was ze voldoende duidelijk?
3. Begreep je wat er bedoeld werd met 'impact'? (dader, slachtoffer, getuige)
4. Was het boekje makkelijk werken?
5. Kon je alles duidelijk lezen? Was het groot genoeg afgedrukt?
6. Wanneer je doorverwezen werd naar de volgende vraag, kon je die overgang dan makkelijk maken? Maakte dat het niet te ingewikkeld?
7. Vind je de vragenlijst niet te lang?
8. Waren alle vragen duidelijk geformuleerd?
9. Zijn er woorden die je niet begreep?
10. Zijn er vragen die je niet begreep?
11. Zijn er antwoordmogelijkheden die je niet begreep?
12. Welke stukken vond je het makkelijkst of het moeilijkst?
13. Zijn er vragen die je anders zou stellen?
14. Wat vond je van de lay out?
15. Was de vragenlijst overzichtelijk opgesteld?
16. Denk je dat je leeftijdsgenoten de vragenlijst graag zullen invullen?
17. Heb je vragen open gelaten?
18. Denk je dat je leeftijdsgenoten vragen zullen openlaten? Zoja, welke?

7. De definitieve versie van de vragenlijst rond cyberpesten, verdeeld onder de scholen



Faculteit Psychologie en
Pedagogische wetenschappen

Vakgroep Ontwikkelings- en
Levensloopsychologie

De data van deze vragenlijsten worden op een anonieme manier verwerkt. De informatie wordt, zoals voorgeschreven in de 'wet ter bescherming van de privacy', niet verder verspreid en enkel in het kader van het voorziene onderzoek gebruikt.

Beste deelnemer,

Dit bundeltje bestaat uit een aantal algemene vragen en enkele vragenlijsten. Het is erg belangrijk dat je probeert alles naar waarheid in te vullen en geen vragen over te slaan. De instructies staan steeds vermeld: lees ze telkens grondig door!

Feedback over deze studie kan je bekomen bij: Nathalie.Heurckmans@vub.ac.be

Alvast heel erg bedankt voor je medewerking!

ALGEMEEN

Wat is je geboortjaar?

19..

Ben je een jongen of een meisje? (schrap wat niet past)

Jongen/ Meisje

In welk jaar zit je? (schrap wat niet past)

1^e middelbaar / 2^e middelbaar

Wat is de hoogste opleiding van je moeder? (kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Wat is de hoogste opleiding van je vader?(kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Hieronder worden een aantal situaties omschreven. Lees ze goed en duid daarna aan (omcirkel) op welke manier je **dit schooljaar** met deze situaties in aanraking gekomen bent. Je zal achtereenvolgens kunnen invullen hoe vaak ze je overkomen zijn, hoe vaak je ze doet of gedaan hebt en hoe vaak je er getuige van bent geweest.

Duid telkens aan of, en hoe vaak deze zaken jou zijn overkomen tijdens dit schooljaar.		Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a)	Iemand heeft in mijn mailbox of Messenger ingebroken en mijn paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b)	Iemand heeft mij opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c)	Iemand heeft ingebroken in mijn computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d)	Iemand heeft mij enorm veel of grote berichten gestuurd om mijn computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e)	Iemand heeft mij beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f)	Iemand heeft mij bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g)	Iemand heeft mij zonder dat ik het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h)	Iemand heeft mij uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i)	Iemand heeft private of beschamende dingen over mij verspreid via Internet of GSM.	0	1	2	3	4
j)	Iemand heeft mij misleid door te doen alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k)	Iemand heeft ingebroken in mijn e-mail of messenger en berichten gestuurd naar mijn contactpersonen.	0	1	2	3	4
l)	Iemand heeft op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi ik al dan niet ben.	0	1	2	3	4
m)	Iemand heeft dingen die ik hem in vertrouwen vertelde, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n)	Iemand heeft roddels verspreid over mij via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** deze zaken **doet of gedaan hebt tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Ik heb in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b) Ik heb iemand opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c) Ik heb ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Ik heb iemand enorm veel of grote berichten gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Ik heb iemand beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Ik heb iemand bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Ik heb iemand zonder dat die het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h) Ik heb iemand uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Ik heb private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Ik heb iemand misleid door te doen alsof ik iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Ik heb ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Ik heb op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Ik heb dingen die mij in vertrouwen verteld werden, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Ik heb roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** van deze zaken **getuige bent geweest tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Er werd in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord werd veranderd.	0	1	2	3	4
b) Er werd opzettelijk een virus doorgestuurd naar iemand.	0	1	2	3	4
c) Er werd ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Er werd enorm veel of grote berichten naar iemand gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Iemand werd beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Er werd bedreigende foto's of prenten naar iemand doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Er werd obscene foto's of illustraties naar iemand doorgestuurd zonder dat die het wou.	0	1	2	3	4
h) Iemand werd uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Er werden private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Iemand werd misleid doordat een andere persoon deed alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Er werd ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Er werd op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Dingen die in vertrouwen verteld werden, zijn op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Er werden roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

De volgende vragen handelen specifiek over **cyberpesten**. Om precies te weten wat dat juist is, hebben we hieronder een definitie geplaatst:

“Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals e-mail, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke polls op een website, met de bedoeling anderen emotionele schade toe te brengen. ”

Omcirkel of kruis aan:

Vraag 1a. Ik ben dit schooljaar gecyberpest geweest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 2.a (volgende pagina)

b. Door wie werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> door een jongen | <input type="checkbox"/> door iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> door een meisje | <input type="checkbox"/> door iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> door een groep jongens | <input type="checkbox"/> door iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> door een groep meisjes | <input type="checkbox"/> door iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> door een groep jongens en meisjes | <input type="checkbox"/> door onbekenden |
| <input type="checkbox"/> door iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> door iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

c. Hoe werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

d. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

e. Hoe groot was de impact (effect) van het cyberpesten op jou?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Vraag 2 a. Ik heb dit schooljaar anderen gecyberpest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 3.a (volgende pagina)

b. Wie heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|---|---|
| <input type="checkbox"/> een jongen | <input type="checkbox"/> iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> een meisje | <input type="checkbox"/> iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens | <input type="checkbox"/> iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> een groep meisjes | <input type="checkbox"/> iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens en meisjes | <input type="checkbox"/> onbekenden |
| <input type="checkbox"/> iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

c. Hoe heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

d. Waarom heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- omdat ik mij verveelde
- omdat ik het grappig vond
- omdat ik wraak wou nemen
- omdat ik macht wou krijgen
- omdat het van mij verwacht werd
- omdat ik aandacht wou krijgen
- andere:

.....
.....

e. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

f. Hoe groot was de impact (effect) van het cyberpesten op de gepeste?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Vraag 3 a. Ik ben dit schooljaar getuige geweest van cyberpesten:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar het volgende deel.

b. Wie werd er gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- een jongen
- een meisje
- een groep jongens
- een groep meisjes
- een gemengde groep
- iemand uit mijn jaar
- iemand uit een hoger jaar
- iemand uit een lager jaar
- iemand uit een andere school
- iemand uit mijn school
- iemand die ik enkel via internet ken
- onbekenden
- ik weet het niet
- andere:

.....
.....

c. Wie cyberpeste er? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|---|
| <input type="checkbox"/> een jongen | <input type="checkbox"/> iemand uit een lager jaar |
| <input type="checkbox"/> een meisje | <input type="checkbox"/> iemand uit een andere school |
| <input type="checkbox"/> een groep jongens | <input type="checkbox"/> iemand uit mijn school |
| <input type="checkbox"/> een groep meisjes | <input type="checkbox"/> iemand die ik enkel via internet ken |
| <input type="checkbox"/> een gemengde groep | <input type="checkbox"/> onbekenden |
| <input type="checkbox"/> iemand uit mijn jaar | <input type="checkbox"/> ik weet het niet |
| <input type="checkbox"/> iemand uit een hoger jaar | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

d. Hoe werd er gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|--|-----------------------------------|
| <input type="checkbox"/> gsm | <input type="checkbox"/> e-mail |
| <input type="checkbox"/> instant messaging (msn, icq, ...) | <input type="checkbox"/> chatroom |
| <input type="checkbox"/> forum | <input type="checkbox"/> blog |
| <input type="checkbox"/> website | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

e. Wat was toen je reactie? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

- | | |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> ik heb meegedaan met de pester | <input type="checkbox"/> ik heb ermee gelachen |
| <input type="checkbox"/> ik heb de gepeste geholpen | <input type="checkbox"/> ik heb ernaar gekeken |
| <input type="checkbox"/> ik heb het gemeld aan een volwassene | <input type="checkbox"/> ik heb er niets aangedaan |
| | <input type="checkbox"/> andere: |

.....
.....

f. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

g. Hoe groot was impact (effect) van het cyberpesten op de gepeste?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Utrechtse copinglijst voor adolescenten (UCL-A)

Alle mensen krijgen wel eens te maken met problemen. Wat mensen dan precies doen is meestal heel verschillend. Dat hangt bijvoorbeeld af van vragen als: "wat voor soort probleem is het" en "hoe ernstig is het probleem". Toch reageren de meeste mensen in het algemeen wat vaker op de ene dan op de andere manier.

Hieronder staan enkele voorbeelden van wat mensen zoal kunnen doen of denken wanneer zij te maken krijgen met een probleem. Wil je achter iedere zin aangeven hoe vaak **jij** reageert zoals het daar beschreven staat? Kruis steeds het cirkeltje aan dat bij het antwoord staat dat het best bij jou past. Het gaat er dus om hoe **jij** in het algemeen omgaat met problemen die voor jou van belang zijn. Bedenk daarbij dat het niet alleen gaat over grote problemen, maar ook om de kleine alledaagse problemen.

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
1 Ik bedenk mij dat er nog wel ergere dingen kunnen gebeuren.	0	0	0	0
2 Ik probeer rustig te worden.	0	0	0	0
3 Ik ga ergens in mijn eentje zitten.	0	0	0	0
4 Ik laat merken dat ik mij erger.	0	0	0	0
5 Ik zie het somber in.	0	0	0	0
6 Ik houd mij met andere dingen bezig om niet aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
7 Ik laat zien dat ik kwaad ben op degene die de schuld is van het probleem.	0	0	0	0
8 Ik geef andere mensen meteen gelijk om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
9 Ik leg mijzelf erbij neer dat het nu eenmaal zo gaat.	0	0	0	0
10 Ik deel mijn zorgen samen met iemand.	0	0	0	0
11 Ik ga meteen iets aan het probleem doen.	0	0	0	0
12 Ik zeg tegen mezelf dat het allemaal wel mee zal vallen.	0	0	0	0
13 Ik vind het leuk en spannend om het probleem op te lossen.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
14 Ik probeer mijn zorgen om het probleem een tijdje te vergeten door er even uit te gaan.	0	0	0	0
15 Ik wacht eerst even af wat er gebeurt.	0	0	0	0
16 Ik probeer de spanning te verminderen door bijvoorbeeld harde muziek te draaien, te gaan eten of te gaan sporten.	0	0	0	0
17 Ik zoek afleiding.	0	0	0	0
18 Ik bekijk het probleem van alle kanten.	0	0	0	0
19 Ik ga het probleem zoveel mogelijk uit de weg.	0	0	0	0
20 Ik blijf de toekomst zonnig inzien.	0	0	0	0
21 Ik blijf kalm onder het probleem.	0	0	0	0
22 Ik bedenk verschillende manieren om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
23 Ik pak het probleem direct bij de kop.	0	0	0	0
24 Ik pieker over het verleden.	0	0	0	0
25 Ik zoek vrolijke mensen op.	0	0	0	0
26 Ik probeer het probleem te ontlopen.	0	0	0	0
27 Ik reageer de spanning af door kwaad te worden.	0	0	0	0
28 Ik wacht op betere tijden.	0	0	0	0
29 Ik vraag iemand hulp.	0	0	0	0
30 Ik gebruik een rustgevend middel zoals aspirine.	0	0	0	0
31 Ik ga over allerlei dingen fantaseren om niet meer aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
32 Ik zet alle kanten van het probleem eerst op een rijtje.	0	0	0	0
33 Ik kan aan niets anders meer denken dan aan het probleem.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?		Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
34	Ik denk aan andere dingen die niets met het probleem te maken hebben.	0	0	0	0
35	Ik probeer mij op één of andere manier toch wat prettiger te voelen.	0	0	0	0
36	Ik bedenk mij dat anderen het ook wel eens moeilijk hebben.	0	0	0	0
37	Ik bedenk mij dat er wel weer betere tijden zullen komen.	0	0	0	0
38	Ik laat anderen merken hoe ik mij voel.	0	0	0	0
39	Ik ga op zoek naar troost en begrip bij anderen.	0	0	0	0
40	Ik laat alles maar over mij heen komen.	0	0	0	0
41	Ik bedenk mij dat er aan problemen ook vaak een grappige kant zit.	0	0	0	0
42	Ik laat merken dat ik ergens mee zit.	0	0	0	0
43	Ik bespreek het probleem met vrienden of familieleden.	0	0	0	0
44	Ik laat het maar zoals het is.	0	0	0	0
45	Ik maak mij niet druk: meestal komt alles op z'n pootjes terecht.	0	0	0	0
46	Ik voel mezelf niet in staat om iets te doen.	0	0	0	0
47	Ik spreek mezelf moed in.	0	0	0	0

Sterke kanten en moeilijkheden: vragenlijst voor jongeren (SDQ-Dut)

Wil je alsjeblieft bij iedere vraag een kruisje zetten in het vierkantje voor `Niet waar', `Een beetje waar' of `Zeker waar'. Het is belangrijk dat je alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als je niet helemaal zeker bent of als je de vraag raar vindt. Wil je alsjeblieft bij je antwoorden denken hoe dat bij jou **de laatste zes maanden** is geweest.

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben rusteloos, ik kan niet lang stilzitten	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik heb vaak hoofdpijn, buikpijn, of ik ben misselijk	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik deel makkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik word erg boos en ben vaak driftig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben nogal op mijzelf. Ik speel meestal alleen of bemoei mij niet met anderen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik doe meestal wat me wordt opgedragen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik pieker veel	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik help iemand die zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik zit constant te wiebelen of te friemelen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik heb minstens één goede vriend of vriendin	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik vecht vaak. Het lukt mij andere mensen te laten doen wat ik wil	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere jongeren van mijn leeftijd vinden mij over het algemeen aardig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk om me te concentreren	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben aardig tegen jongere kinderen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik word er vaak van beschuldigd dat ik lieg of bedrieg	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Andere kinderen of jongeren pesten of treiteren mij	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik bied vaak anderen aan hun te helpen (ouders, leerkrachten, kinderen)	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik denk na voor ik iets doe	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik neem dingen weg die niet van mij zijn thuis, op school of op andere plaatsen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik kan beter met volwassenen opschieten dan met jongeren van mijn leeftijd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik maak af waar ik mee bezig ben. Ik kan mijn aandacht er goed bij houden	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Denk je over het geheel genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van de volgende gebieden: emoties, concentratie, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?

Nee

Ja, kleine
moeilijkheden

Ja, duidelijke
moeilijkheden

Ja, ernstige
moeilijkheden

Als je "Ja" hebt geantwoord, wil je dan alsjeblieft de volgende vragen over deze moeilijkheden beantwoorden?

Als je "Nee" hebt geantwoord, dan zit je taak er nu op. Bedankt voor je medewerking!

- Hoe lang bestaan deze moeilijkheden?

Korter dan een
maand

1-5 maand

6-12 maand

Langer dan een jaar

- Maken de moeilijkheden je overstuur of van slag?

Helemaal niet

Een beetje maar

Tamelijk

Heel erg

- Belemmeren de moeilijkheden jouw dagelijks leven op de volgende gebieden?

	Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
Thuis	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Vriendschappen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Leren in de klas	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Activiteiten in de vrije tijd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- Maken de moeilijkheden het lastiger voor de mensen in jouw omgeving (je gezin, vrienden, leerkrachten, enz.) ?

Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Heel erg bedankt voor je medewerking !!!

Timi Goberecht & Kathleen Leemans



8. Richtlijnen voor de scholen ter afname van de vragenlijst rond cyberpesten

Richtlijnen voor afname vragenlijst VUB

BELANGRIJK: NIET VERMELDEN DAT HET OVER CYBERPESTEN GAAT !!!

Wat eventueel gezegd mag worden is dat de afname gebeurt in het kader van een licentiaatsverhandeling voor studenten van de Vrije Universiteit Brussel

Volgende instructies moeten gegeven worden:

“De gegevens die verkregen worden tijdens deze afname blijven anoniem, er mag dus geen naam vermeld worden op de vragenlijst!”

“Lees zowel de instructies als de vragen grondig, zodat je weet wat er precies van je verwacht wordt.”

“Indien je een woord of een vraagstelling niet begrijpt, mag je aan ons steeds uitleg vragen.”

“Er zijn geen ‘juiste’ of ‘foute’ antwoorden. Het is belangrijk dat je alles naar waarheid invult.”

“Indien je een fout hebt gemaakt tijdens het invullen, dan mag dit verbeterd worden. Maak wel steeds duidelijk wat je definitieve antwoord is.”

“Er mogen geen vragen opengelaten worden.”

“De vragenlijst wordt best ingevuld met een zwarte of blauwe balpen.”

“Je hoeft je niet te haasten, neem de tijd die je nodig hebt om de vragenlijst in te vullen.”